

В.В. Годунов
Н.Т. Байкадамов
А.К. Абжанова

**Инвестициялық жобаны басқару және қаржыландыру
1бөлім**

Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі
А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Экономика және қаржы кафедрасы

В.В. Годунов
Н.Т. Байкадамов
А.К. Абжанова

**Инвестициялық жобаны басқару және қаржыландыру
1бөлім**

Оқу әдістемелік құралы

7М04104 – Қаржы білім беру бағдарламасының магистранттары үшін

Қостанай, 2023

ӘӨЖ 330.322

КБЖ 65.263

Г 54

Авторлар:

Годунов Вячеслав Владимирович -ә.ғ.к., экономика және қаржы кафедрасының қауымдастырылған профессоры

Байкадамов Нуркен Турарович - ә.ғ.к., З.Алдамжар атындағы ҚӨТУ «Бизнес және басқару» кафедрасының қауымдастырылған профессоры

Абжанова Акбота Куанышовна- экономика және қаржы кафедрасының аға оқытушысы

Рецензенттер:

Аймурзинов М.С.- ә.ғ.к., академик З. Алдамжар атындағы ҚӨТУ «Бизнес және басқару» кафедрасының профессоры

Майкопова Гульнара Суиндиқовна – А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ экономика және қаржы кафедрасының қауымдастырылған профессоры, ә.ғ.к.

Кенжебеқова Дина Саиқовна - А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ экономика және қаржы кафедрасының қауымдастырылған профессоры, ә.ғ.к.

Г 54 Годунов В.В., Байкадамов Н.Т., Абжанова А.К.

Инвестициялық жобаны басқару және қаржыландыру : 1бөлім Оқу әдістемелік құралы/В.Годунов.,Н. Байкадамов., А. Абжанова. - Қостанай, 2023. - 68 б.

ISBN 978-601-356-248-3

Оқу құралында инвестицияларды басқарудың мәні, жобаның сыртқы және ішкі ортасы, кәсіпорынның инвестициялық стратегиясы және оны әзірлеу принциптері мен әдістері, инвестициялық жобалар және оларды қаржыландыру әдістері, инвестициялық жобалар мен тәуекелдерді бағалау әдістері көрсетілген. Оқу құралында кең дәрістер, сондай-ақ кейстер, тест сұрақтары және өзін-өзі тексеруге арналған тапсырмалары бар. 7М04104-Қаржы білім беру бағдарламасы бойынша оқитын магистранттарға арналған.

ӘӨЖ 330.322

КБЖ 65.263

Г 54

А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті оқу-әдістемелік кеңесі бекіткен және басылымға ұсынған

27.02.2023 ж. № 3 хаттама

ISBN 978-601-356-248-3

© А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті©Годунов В.В., Байкадамов Н.Т., Абжанова А.К.,2023

Мазмұны

Кіріспе.....	5
1 Инвестицияларды басқарудың мәні, міндеттері мен мақсаттары.....	6
1.1 Инвестициялық менеджменттің пайда болуының тарихи аспектілері. Негізгі түсініктер.....	6
1.2 Инвестициялық менеджменттің мақсаты және оның мәні	6
Тест сұрақтары.....	15
2 Инвестициялық жобалар және олардың жіктелуі	19
2.1 Инвестициялық жобаның түсінігі	19
2.2 Инвестициялық жобалардың жіктелуі	19
2.3 Инвестициялық жобаның даму кезеңдері	24
Тест сұрақтары.....	25
3 Жобаның ішкі және сыртқы ортасы	28
3.1 Жобаның айналасы	28
3.2 Жобаның негізгі мақсаттары.	29
3.3 Жобаға қатысушылар	30
3.4 Жобаның құрылымы.	31
Тест сұрақтары	32
Кейс.....	33
4 Кәсіпорынның инвестициялық стратегиясы және оны әзірлеу әдістер.	39
4.1 Инвестициялық стратегия және оны әзірлеу кезектілігі	39
4.2 Инвестициялық қызметтің стратегиялық мақсаттарын қалыптастыру.....	40
4.3 Инвестициялық қызметтің стратегиялық бағыттарын негіздеу	41
Кейс.....	44
5 Инвестициялық жобаларды қаржыландыру әдістері	46
5.1 Қаржыландыру түрлері мен форматтарының жіктелуі.....	46
5.2 Облигациялық қарыздар.....	49
5.3 Лизинг.....	51
5.4 Бюджеттік қаржыландыру	53
Тест сұрақтары	57
6 Инвестициялық жобаларды бағалау әдістері	61
6.1 Инвестициялық жобаның логикасын талдау	61
6.2 Инвестициялық жобаларды бағалау әдістері	62
6.3 Сезімталдықты талдау	63
Тест сұрақтары.....	65
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	68

Кіріспе

Қолда бар қаражатты әлеуметтік-экономикалық нәтиженің инвестициялық қызметін салуды көздейді. Бұл әр қашан табыс туралы мәлімет бола бермейді, себебі инвесторлардың мақсаттары экологияны сақтауға бағытталуы және әлеуметтік мәселелерді шешуі мүмкін.

Қаржыландыру мәселесі кез-келген инвестициялық жобада бірінші орынға шығады. Ең бастысы құралдардың мөлшерінің негізгі көздерін анықтау қажет.

Сонымен қатар, ғылыми негізделген білім ретінде инвестициялық жобаны басқаруды қолдана білу керек. Басқарудың анықтамасы классикалық ұғым бойынша бақылау, жоспарлау және ұйымдастыру процестері екені анық. Басқарудың функциялық мазмұны инвестициялардың тиімділігін бағалау, басқару шешімдерін бағалау және инвестициялық стратегияларын анықтау болып табылады. Сондықтан инвестициялық жобаның зерттеу өзектісі қаржыландыру мәселелерін басқару.

Оқу әдістемелік құралының мазмұны және оның құрылымы 7M04104 - Қаржы мамандығы үшін "Инвестициялық жобаны басқару және қаржыландыру" пәні ретінде жұмыстың оқу бағдарламасына сәйкес жасалынды. "Инвестициялық жобаны басқару және қаржыландыру" пәні шартты түрде бөлімдерге немесе модульдерге бөлінуі мүмкін.

Оқу әдістемелік құралының бірінші бөлімінде инвестициялық менеджменттің негізгі түсініктері, оның мақсаты мен мәні, сондай-ақ инвестициялық менеджменттің тарихы қарастырылады. Осыдан кейін инвестициялық жобаның жіктелуі, қоршаған ортасы, оның ұғымы және өмірлік циклі бойынша тікелей зерттейді. Мақсатты дұрыс қою арқылы нәтижеге жете алады. Бұл, сондай-ақ тақырыптарды талқылай отырып, инвестициялық стратегияның басқа да аспектілері де болады. Мұнда инвестициялық стратегияның реттілігі мен әзірлеу принциптері, инвестициялық қызметтің стратегиялық нысандары мен бағыттарын негіздеу, оның негізгі мақсаттарын қалыптастыру және стратегияның нәтижелілігі бағалау қарастырылады. Қорытындыда инвестициялық жобаларды бағалау әдістері және инвестициялық жобаларды қаржыландыру әдістері туралы жазылды.

Екінші бөлім есепке алу тақырыптары мен инвестициялық тәуекелдерді бағалау, сондай-ақ жобаларды басқару мәселелері және инвестицияларды тікелей іске асыруды қамтиды. Мұнда әлеуметтік-мәдени сала мен өнеркәсіптің объектілерінің орналасуы, жобаның құны, инженерлік жобалау, ресурстарын бақылау, басқару және маркетинг қарастырылады.

1 Инвестицияларды басқарудың мәні, міндеттері мен мақсаттары

Мақсаты-инвестициялық қызметтің негізгі түсініктері, сондай-ақ инвестицияларды басқарудың міндеттері мен мақсаттарын зерделеу

Жоспар:

1.1 Инвестициялық менеджменттің пайда болуының тарихи аспектілері. Негізгі түсініктер.

1.2 Инвестициялық менеджменттің мақсаты және оның мәні.

1.1 Инвестициялық менеджменттің пайда болуының тарихи аспектілері. Негізгі түсініктер.

Оқу құралы авторларының ұжымы "Инвестициялық менеджмент" туралы Е. Н. Новикова, Е. А. Олейников, В. В. Березин, Л. П. Гончаренко, С. Е. Георгиевская, А. А. Симонов және А. Г. Георгадзе экономикалық мектептерде инвестициялардың басқару мәселесі бойынша ережелерін жүйелеп қорытындылайды. Инвестициялық менеджменттің тарихи аспектілері бойынша осы ұғымдарды келтірейік. Олар келесі инвестициялардың теориялары ретінде ажыратады: пайыздық мөлшері мен инвестицияның мөлшерлемесі өзара байланысатын теория; инвестициялардың пайда мотивтеріне негізделген теориялар және акселерациялық теориясы; өтімділіктің шешуші рөлі туралы инвестициялық шешімдер қабылдаудағы гипотеза; неоклассикалық теорияларының инвестициялары [1].

Инвестициялау мақсатында пайданы ұлғайту теориясы бойынша тікелей инвестициялау, акселерациялық теорияда өндіріс көлемінің артуында. Инвестицияларды қаржыландыру көздері ретінде өтімділік гипотезасы қарыз және меншікті қаражаттарымен байланыстырады.

Инвестициялық белсенділік пен өндірістің өзара байланыстыратын ең көне гипотеза-бұл біріктірілген инвестициялық шығындар арқылы пайыздық мөлшерлемені анықтайтын нарықтық теория.

Инвестициялық мінез-құлқының неоклассикалық теориясының шаруашылық жүргізуші субъектілер бойынша өнім бағасына, өндіріс көлеміне және капиталды пайдалану шығындарына байланысты оңтайлы мөлшерімен анықтайды [1, 9-бет].

1.2 Инвестициялық менеджменттің мақсаты және оның мәні

Инвестициялық менеджмент туралы И. А. Бланкі "Кәсіпорынның инвестициялық қызметінің іске асырудың принциптері, әдістерінің жүйесі және басқарушылық шешімдерді әзірлеу" деп анықтайды [2].

Тағы "Инвестицияларды басқару" Ф. Фабозци анықтамасы бойынша кітабының авторы береді: "Инвестицияларды басқару-бұл ақшаны басқару

процесі. Бұл процесті анықтау үшін қолма-қол ақшаны басқару және портфельді басқару терминдері де қолданылады" [3].

И. А. Бланкінің айтуынша, инвестицияларды басқару келесілерге бағытталған: инвестициялық ресурстардың болуы, кәсіпорынның операциялық қызметін дамыту, кірістілік, тәуекелдерді азайту, кәсіпорынның қаржылық тепе-теңдігі, қайта инвестициялау, инвестициялардың өтімділігі және инвестициялық бағдарламаны іске асыруды жеделдету.

Ф.Фабозци инвестицияларды басқару процесін мына кезеңдерге бөледі:

1. Инвестициялық мақсаттарды тұжырымдау
2. Инвестициялық саясатты қалыптастыру
3. Стратегиялық портфельділікті талдау
4. Активтерді таңдау
5. Инвестициялардың тиімділігін бағалау және өлшеу» [3, 2 б.].

Инвестицияларды басқару процесінің бірінші кезеңі - инвестициялық мақсаттарды тұжырымдау - алдына қойған мақсаттарына байланысты қаржы институты. Инвестициялық мақсат бұл жағдайда болашақ табыс қор міндеттемелерінің орындалуын және инвестициялық портфельден алынатын жеткілікті түрде қамтамасыз ететіні шарт.

Өнімдердің ауқымы компанияның нарығында сатады, олардың әрқайсысы белгілі бір уақыт кезеңінде төлемдер ағынына және болашақта ақшалай төлемге кепілдік береді. Осылайша, инвестициялық мақсаты сақтандыру компаниясының полистері бойынша барлық міндеттемелері арқылы табыс алу және орындау болады. Жинақ серіктестіктері сияқты банктік несие мекемелерінде депозиттік сертификаттар беру ретінде активтерді жинақтайды. Содан кейін бұл бағалы қағаздардың нарықтық активтерімен инвестицияланады. Инвестициялық мақсат - бұл инвестициялардың тарту құнының қаражаты жоғары болуы шарты [3, 2 б.].

Инвестицияларды басқару процесінің екінші кезеңі инвестициялық саясаттың негізгі бағыттарын қалыптастыру және таңдалған мақсаттарға жетуі болып табылады. Активтерді орналастыру туралы бұл кезеңдік шешім қабылдаудан басталады. Басқаша айтқанда, негізгі активтер кластары арасында инвестор өзінің иелігінде қорларды қалай бөлу керектігін шешеді. Негізгі активтер кластарына, әдетте, облигациялар, акциялар, шетелдік бағалы қағаздар және жылжымайтын мүлік жатады. Инвестициялық саясатты қалыптастыру кезінде реттеуші ұйымдар мен клиенттер қойған шектеулерді ескеру керек. Реттеуші ұйымдар тарапынан шектеудің мысалы ретінде активтердің рұқсат етілген сыныптарының тізбесін келтіруге және қаржы институты өз қорларын инвестициялай алатын болады. Инвестициялық саясатты әзірлеу кезінде қаржылық есептілікті және салық салуды жасау принциптерінде ескереді. Көптеген жағдайларда инвесторлар қаржылық есептілікте қойылатын талаптар арқылы инвестициялық саясатын құруға әсер етеді. Өкінішке орай, кейде осы талаптар бойынша инвестордың экономикалық мүдделеріне сәйкес ұзақ мерзімді келешекте саясаты әзірленген еді [3, 3-бет].

Инвестицияларды басқару процесінің үшінші кезеңі инвестициялық саясаты мен клиенттің мақсаттарына сәйкес келетін портфельдік стратегияны таңдайды. Портфель стратегияларын активті және пассивті деп бөлінеді. Активті портфельдік стратегиялар қарапайым инвестициялардың тиімділігін арттыру үшін әртараптандырумен салыстырғанда болжау әдістері мен қолжетімді ақпаратпен пайдаланады. Барлық активті стратегиялар үшін ең маңызды сәт-осы инвестициялық сипаттамаларына әсер ететін активтер класының факторларын болжайды. Шетелдік бағалы қағаздармен жұмыс істеуге және облигациялық стратегиялар пайыздық мөлшерлемелердің болашақ деңгейін болжауға негізделген. Ең аз ақпаратты пассивті портфельдік стратегияларының болашағын қажет етеді. Мұндай стратегиялардың негізінде кірістілігінің таңдалған нарықтық индексі портфельді әртараптандыру, оның максималды сәйкестігін қамтамасыз етеді. Барлық қол жетімді ақпарат пассивті стратегиялар нарықтық бағамдарында бағалы қағаздармен көрінеді. Активті және пассивті элементтерді біріктіретін, осы екі полярлық қарама-қарсы стратегия түрлерінен басқа жаңалары пайда болды. Облигацияларды басқару үшін құрылымдық портфельдік стратегияларын жиі қолданылады. Құрылымдық портфельдік стратегиясы белгілі бір төлемдер ағыны болашақта қамтамасыз етуге көмектеседі. Көбінесе міндеттемелердің ағыны бұл стратегияларға байланысты инвестициялық активтер ағынын қалыптастыру болашақта қажет болған жағдайларда ғана қолданылады. Біз активті, пассивті және құрылымдық стратегияларды таңдай аламыз. Қалай дұрыс өз таңдауыңызды жасауға болады?

Бұл сұрақтың жауабы келесілерге байланысты:

1) менеджердің немесе клиенттің тиімділік дәрежесі туралы нарықтық бағаның ұсыныстары;

2) табиғаттың клиенттік міндеттемелері.

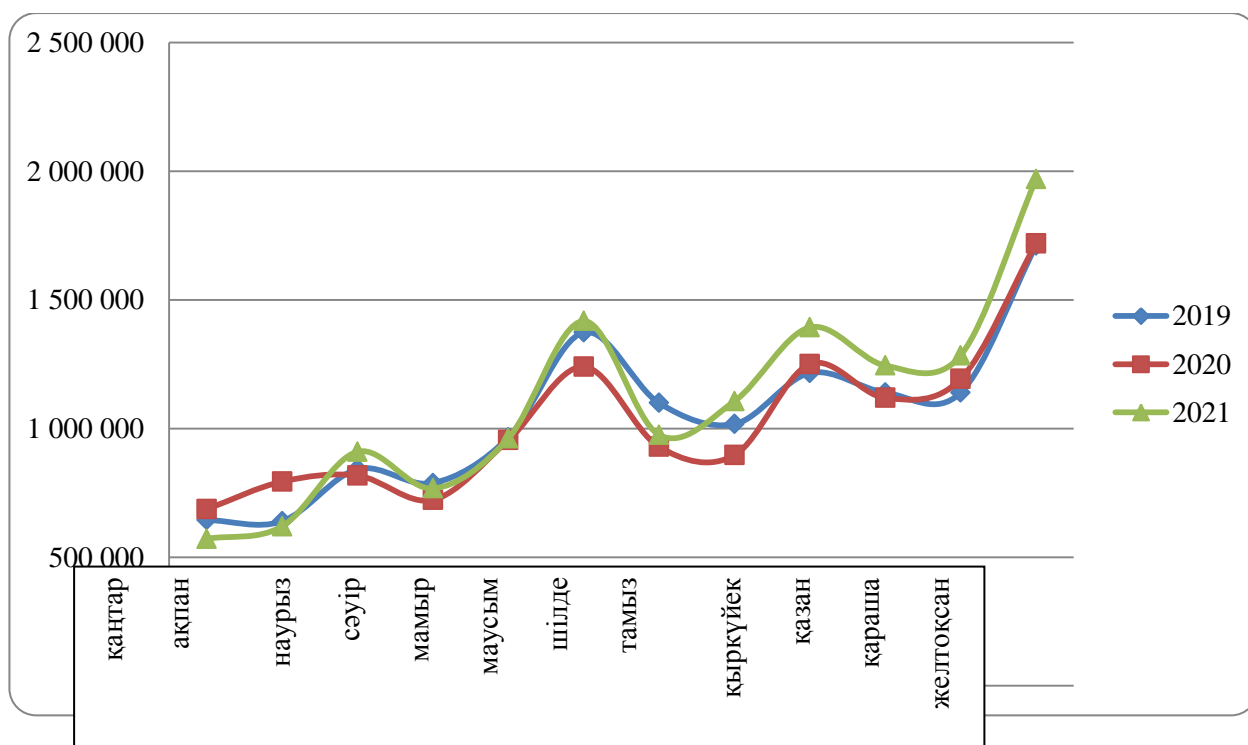
Нарықтық тиімділік дәрежесі бойынша біз осы стратегияға байланысты үстеме мен тәуекел шығындарды ескере отырып, активті стратегияны жүзеге асыруы пассивті басқарумен салыстырғанда табыс алу қаншалықты қиын екенін көбірек түсіне аламыз [3, 4-бет].

"Портфельдік стратегиясы таңдалғаннан кейін активтерлерді портфельге қосылу керек". Бұл қадам бағалы қағаздарды жеке бағалауды қажет етіледі. Менеджердің міндеті - активтік стратегия жағдайында тиімді активтерді іздейді. Дәл осы кезеңде менеджер тиімді портфельді құруға тырысады. Тиімді портфель-бұл белгілі бір күтілетін кірістілікте ең аз тәуекелге ие немесе белгілі бір тәуекел деңгейінде ең жоғары күтілетін кірістілікке ие портфель. Мұнда біз портфельдің кірістілігі мен тәуекелі туралы тұжырымдамаларды анықтай алмаймыз. Алайда, біз бұл түсініктерді алға жылжу барысында болашақта егжей-тегжейлі талдаймыз"[3, 5-бет].

«Инвестициялардың тиімділігін бағалау - соңғы қадамы ретінде инвестицияларды басқару үдерісін қарыстырады. Шын мәнінде, бұл мүлдем дұрыс емес, өйткені үнемі жаңарып отыратын, инвестициялық үздіксіз

процесі. Бұл кезеңде нәтиже таңдалған базалық деңгеймен және портфельдің іске асырылған кіріс есептелігінде салыстырылады. Бұл жағдайда эталон мінез-құлқының бағалы қағаздар жиынтығының кейбір сандық сипаттамасы алдын ала таңдалған болып табылады. Негізгі көрсеткіш ретінде Standard & Poor's 500 (S&P500) немесе жариялаған облигация индекстерінің бірі сияқты жетекшінің консалтингтік компаниялар кез келген қор индекстерін таңдауға болады. Клиенттердің белгілі бір түрлеріне бағытталған, институционалдық инвесторлар қор нарығын талдау фирмаларымен бірлесе арнайы индекстерді әзірлейді. Мысалы, қаражаттың 75%-ы жай акцияларға, ал негізгі инвестициялық критерий ретінде қалғандары облигацияларға салынған жағдайда және портфельдің максималды табыстылығын таңдаған белгілі бір қаржы институтын қарастырайық. Қаражаттың табыстылығы бір жыл ішінде әрі қарай акцияға орналастырылған тәуекел деңгейі бірдей нарықтық көрсеткіш таңдалған 3%-ға жоғары болды. Осыған қарамастан өз міндеттемелерін қаржы институты орындай алмады. Бұл жағдайдағы инвестициялық саясат пен мақсатты дұрыс таңдамауында, инвестициялық тиімділіктің қателік жоқтығында емес» [3, 6 б.].

2019-2021 жылдар кезеңінде Қазақстан Республикасында негізгі инвестициялар көлемі капиталға орта есеппен 12 трлн. 706 млрд. 964 млн. теңге құрады. Қазақстандағы соңғы үш жылдағы айлар бойынша инвестициялар туралы мәліметтер 1-суретте көрсетілген [4].

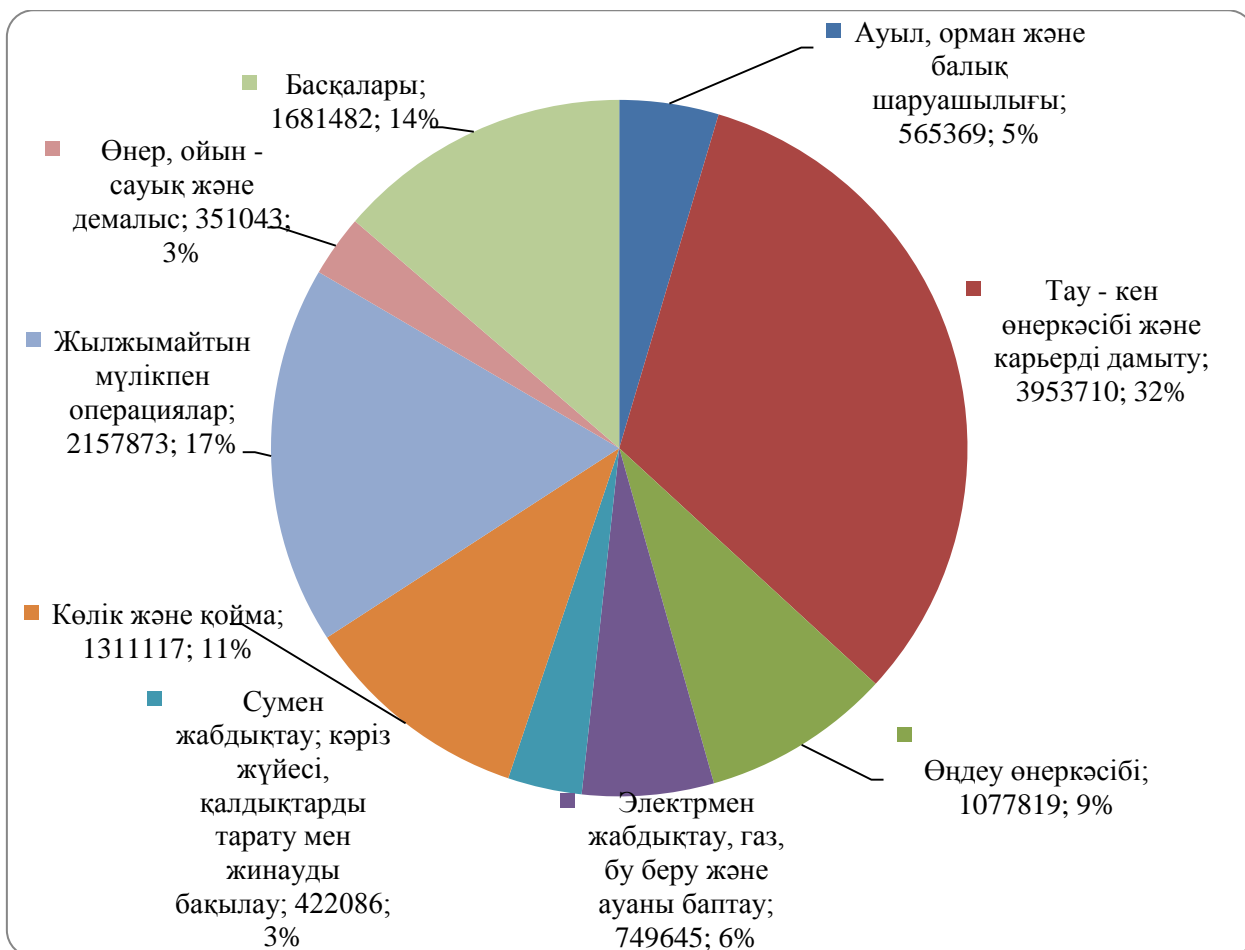
Сурет 1-Қазақстан Республикасындағы негізгі капиталға инвестициялар динамикасы

1-кестенің мәліметтері бойынша Қазақстан Республикасындағы 2016-2020 жылдар кезеңінде негізгі капиталға салынған инвестициялардың жалпы сомасындағы 10511770 млн. теңгенің негізгі үлесінің орташа шамасын негізге ала отырып, 7388715 млн.теңгені немесе өз қаражаты 70%-ын құрайды. Мемлекеттік қаражаттың банк кредиттері – 5%-ға, инвестицияларындағы үлес салмағы 15% – ға, басқа да қарыз қаражаттары - 10% - ға тең болды.

Кесте 1 - Негізгі капиталға салынған инвестициялардың қаржыландыру көздері, миллион теңге [5]

Жыл	2016	2017	2018	2019	2020	Орта
Барлығы	7762303	8770572	11179036	12576793	12270144	10511770
Соның ішінде қаражаттар есебінен:						
Мемлекеттік бюджет	1326307	1432805	1421156	1527039	2351434	1611748
Меншікті капитал	4571116	5959295	8177424	9803540	8432198	7388715
Банктердің кредиттері,	446190	637205	704829	414231	286766	497844
оның ішінде:						
Шетелдік кредиттер банктердің	72665	102424	45912	9279	43491	54754
Басқа да қарыздар	1418690	741267	875627	831983	1199746	1013463
Олардан:						
Резидент еместердің қарыз қаражаттары	620551	241663	326819	391363	347297	385539

2-суретте Қазақстан Республикасындағы негізгі капиталға инвестициялардың салалық құрылымы көрсетілген 2020 жылғы деректер бойынша негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлеміндегі ең үлкен үлес салмағы тау - кен өндіру өнеркәсібіне карьерлерді қазуға тиесілі - сомасы 3953710 млн. теңге немесе үлесі 32%, жылжымайтын мүлікпен операциялар - сомасы 2157873 млн. теңге немесе үлесі 17,6%, қоймалау және көлік- сомасы 1311117 млн. теңге немесе үлесі 10,7%, өңдеу өнеркәсібі- сомасы 1077819 млн. теңге немесе 8,8%, газ, бу беру, электрмен жабдықтау, және ауа баптау - сомасы 749645 млн. теңге үлесі 6,1%, орман, ауыл және балық шаруашылығы - сомасы 565369 млн. теңге немесе үлесі 4,6%, кәріз жүйесі, сумен жабдықтау - сомасы 422086 млн.теңге немесе үлесі 3,4%.

Сурет 2 -2020 жылы Қазақстан Республикасындағы негізгі капиталға салынған инвестициялардың салалық құрылымы, млн. теңге

Осылайша, жылжымайтын мүлік пен көлікке инвестиция салуға, инвесторлар үшін шикізат өндіруге тиімді болып қала береді. Біршама аз дәрежеде инвестициялық тартымдылық өндеу өнеркәсібіне, ауыл шаруашылығына және коммуналдық қызметтерді көрсетуге, сондай-ақ демалыс пен ойын-сауық саласына тән.

"Басқалар" тобына инвестициялардың жалпы құрылымындағы үлесі 0,3% - дан 2,5% - ға дейінгі салалар кіреді. Кейбіреулерін тізімдейміз: денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер, құрылыс, көтерме және бөлшек сауда, тамақтану және тұрғын үй қызметтері, білім беру, байланыс және ақпарат[6].

2020 жылы Қазақстан Республикасында карьерлерді қазу және тау-кен өнеркәсіптеріне салынған инвестициялар табиғи газбен шикі мұнайды өндіру саласына - сомасы 3176116 млн.теңгеге немесе үлесі 80% көбірек келеді, өндіруге салынған инвестициялардың металл кендері 602999млн.теңгені құрайды, бұл 15,3% - ға, көмір өндіру-2,3% - ға тең. Өндеу өнеркәсібіне инвестициялар құрылымындағы ең көп үлес салмағын алған, металлургия өндірісінде үлесі - 34,5%, химия өнеркәсібіндегі өнімдерін өндірудің үлесі -

28%, мұнай және кокс өңдеудің үлесі - 6,3%, өзге де металл емес минералды өнімдердің үлесі - 6,2% болды.[5]

Қазақстан Республикасындағы инвестициялармен байланысты инвестицияларды ынталандыру және қатынастарды реттеудің экономикалық және құқықтық негіздерін айқындау, инвесторлардың құқықтарын қорғауға және Қазақстан Республикасында инвестицияларды жүзеге асыруға кепілдік беру, мемлекеттік инвестицияларын қолдаудың шаралары, инвесторлардың дауларды шешу тәртібін қатысуымен айқындау кәсіпкерлік Кодекспен жүзеге асырылады. 2016 жылдың 1 қаңтарынан бастап бұл Кодекс күшіне енді.

Атап айтқанда, онда мемлекеттік қолдауға қатысты инвестициялардың ережелері бар. Мемлекеттік қолдаудың мақсаты мыналар болып табылады:

- инвестицияларды экономикалық дамыту үшін қолайлы инвестициялық ахуал құру;
- жаңа технологияларды қолдана отырып, жұмыс істеп тұрған өндірістерді кеңейтуге, құруға және жаңартуға инвестицияларды ынталандыру;
- қазақстандық кадрлардың біліктілігін арттыру, сондай-ақ қоршаған ортаны қорғау.

Инвестицияларды мемлекеттік қолдауды инвестициялар жөніндегі Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын, инвестициялық келісімшарттардың орындалуын бақылау және оларды жасасу жөніндегі уәкілетті орган жүзеге асырады.

Уәкілетті орган инвесторлар үшін инвестициялар жөнінде "бір терезені" жұмыс істеуін қамтамасыз ету және оны құру арқылы инвесторлармен өзара іс-қимыл жасайды.

Инвесторлар үшін "бір терезе" қағидаты деп инвесторлардың құжаттарды дайындауға және жинауға қатысуын барынша азайтуды және олардың мемлекеттік органдармен тікелей байланысын шектеуді көздейді. Инвестициялар жөніндегі уәкілетті орган тарапынан инвесторларға жәрдемдесу мен мемлекеттік қызметтер көрсетудің орталықтандырылған нысаны түсініледі.

Ол үшін мемлекеттік нәтижелерін инвесторларға беруге және олардың қызметтерін көрсетуге өтініштерді қабылдауға, сондай-ақ ақпараттық жүйелерден мәліметтер алу арқылы Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мемлекеттік қызметтер бойынша электрондық нысанда көрсетеді.

Бұдан басқа, инвестициялар жөніндегі өкілдеріне қатысты немесе олардың уәкілетті орган инвесторлары жүзеге асырады:

- 1) қолданыстағы мемлекеттік көрсетілетін қызметтер мәселелері бойынша ақыл-кеңес беру және қабылдау;
- 2) мемлекеттік қызметтерді алу үшін ресімдеуге көмек көрсетуге және қажетті құжаттарды дайындау;

3) электрондық өтініштерді, электрондық цифрлық қолтаңбаны және басқа құжаттарды ресімдеуге көмектесу;

4) мемлекеттік қызметтерді алу кезінде жергілікті және орталық атқарушы органдарда инвесторды сүйемелдеу.

Инвестицияларды мемлекеттік қолдау инвестициялық преференциялар беру болып табылады. Инвестициялық преференциялар инвестициялық жобаны іске асыруды жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының заңды тұлғалары Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес берілетін атаулы сипаттағы артықшылықтар болып табылады.

Инвестициялық жоба бойынша инвестициялық преференциялардың келесі түрлері беріледі:

1) импортқа қосылған құн салығы мен кедендік баждарды салудан босату;

2) мемлекеттік заттай гранттар.

Инвестициялық басым жоба бойынша инвестициялық преференциялардың келесі түрлері ұсынылады:

1) салықтар бойынша преференциялар;

2) инвестициялық субсидия.

Инвестициялық стратегиялық жоба арқылы салықтардың преференциялары беріледі.

Инвестициялық жоба мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын, оның ішінде жаңартылған өндірістерді қоса алғанда, жұмыс істеп тұрғандарын жаңартуға, концессиялық жобаны іске асыру барысында құрылған, жаңа өндірістерді құруға және кеңейтуге инвестицияларды көздейтін іс-шаралар кешені.

Инвестициялық басым жоба преференциялар беруге, белгілі бір басым түрлері бойынша тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен қызметтің жаңадан құрылған заңды тұлға іске асыратын және республикалық бюджет туралы заңда белгіленген өтінім берілген күні қолданыста болатын кемінде екі миллион еселенген мөлшері айлық есептік көрсеткіштің инвестицияларымен жүзеге асыруды көздейтін инвестициялық жоба ретінде түсініледі.

Инвестициялық стратегиялық жоба Қазақстан Республикасының экономикалық дамуына стратегиялық ықпал етуге және Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тізбеге кіретін қабілетті инвестициялық жоба болып табылады.

Инвестициялық жобаны іске асыратын инвестициялық келісімшарт шеңберінде Қазақстан Республикасының заңды тұлғасы Кеден одағының заңнамасына және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес технологиялық жабдықтың қосалқы және жинақтаушы бөлшектерінің, шикізатты немесе материалдардың импорты кезінде кедендік баж салығынан босатылады.

Технологиялық жинақтауыштар мен оның жабдықтарын импорттау кезінде кедендік баж салығынан босату қолданылу мерзімі инвестициялық

келісімшартта көрсетілу керек, бірақ инвестициялық келісімшарт тіркелген сәттен бастап бес жылдан аспайтын мерзімге жасалынады.

Кедендік баж салығынан босату технологиялық жабдыққа қосалқы бөлшектерді салу кезінде импорт бес жылға дейін мерзімге тіркеледі. Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен қызметтің басым түрлері активтерге салынған инвестициялардың көлеміне қарай және инвестициялық жобаның тізбесіне байланысты Қазақстан Республикасының заңды тұлғаларына беріледі.

Материалдар немесе шикізат импорты кезінде жұмыс бағдарламасы бойынша кедендік баж салығынан босату тіркелген күннен бастап бес жыл мерзімге активтерді пайдалануға беріледі.

Инвестициялық келісімшарттың қолданылу мерзіміне байланысты кедендік баждарды салудан босату, бірақ жұмыс бағдарламасы бойынша тіркелген күннен бастап бес жылдан аспайтын мерзімге активтерді пайдалануға беріледі.

Жұмыс бағдарламасы күнтізбелік кестесінде өндірісті пайдалануға дейін инвестициялық жобаны іске асыру жөнінде жұмыстары болады, сондай-ақ жобаның негізгі өндірістік көрсеткіштерін айқындайтын өндірісті пайдалануға бергеннен кейін инвестициялық келісімшартқа қосымша болып табылады.

Меншікке не жер пайдалануға мемлекеттік заттай гранттар кейіннен өтеусіз бере отырып, Қазақстан Республикасының заңды тұлғасы бойынша инвестициялық жобаны іске асыру және уақытша өтеусіз пайдалануға жер құқығымен берілетін Қазақстан Республикасының меншігі болып табылатын мүлікті білдіреді.

Мемлекеттік заттай гранттар ретінде: жер учаскелері, есептеу техникасы, ғимараттар, машиналар мен жабдықтар, құрылыстар, өлшеу және реттеуші аспаптар мен құрылғылар, (жеңіл автокөлікті қоспағанда) көлік құралдары, шаруашылық және өндірістік берілуі мүмкін.

Мемлекеттік заттай гранттың ең жоғары мөлшері Қазақстан Республикасы заңды тұлғасының инвестициялар көлемінің 30 пайызынан аспайды.

Инвестициялық басым жобаларды іске асыратын заңды тұлғаларға, сондай-ақ Қазақстан Республикасының шетелдік жұмыс күшін тарту саласында халықты жұмыспен қамту туралы өзгерген кезде тұрақтылыққа кепілдік беріледі.

Салықтар бойынша преференциялар инвестициялық басым жобаларды, сондай-ақ инвестициялық жобаларды іске асыратын Қазақстан Республикасының заңды тұлғаларына беріледі.

Салықтар бойынша преференциялардың түрлері:

1) Инвестициялық басым жобалар үшін:

- жер салығының ставкаларына 0 коэффициентін қолдану;

- есептелген корпоративтік табыс салығының сомасын 100 пайызға азайту;

- салық базасына 0 пайыз мөлшерлемесі бойынша мүлік салығын есептеу.

2) Инвестициялық стратегиялық жобалар үшін:

- жер салығының ставкаларына 0 коэффициентін қолдану;

- инвестициялық стратегиялық жоба шеңберінде жүзеге асырылатын қызметтен есептелген корпоративтік табыс салығының сомасын 100 пайызға азайту;

- салық базасына 0 пайыз мөлшерлемесі бойынша мүлік салығын есептеу.

Инвестициялық келісімшарт жасасқан Қазақстан Республикасының заңды тұлғасына қайтарымсыз және өтеусіз негізде инвестициялық басым жобаны іске асырады. Бюджеттік субсидияның түрі инвестициялық преференция арқылы берілетін инвестициялық субсидия болып табылады.

Мемлекеттік сараптаманың қорытындысы бар инвестициялық субсидия Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен растайтын құжаттар негізінде жобалау, алдындағы құжаттамада көзделген шығындардың құнынан аспайтын, акциздер мен қосылған құн салығын есепке алмағанда, жабдықты сатып алуға және құрылыс-монтаждау жұмыстарына жұмсалған нақты шығындары 30 пайызына дейін өтеу жолымен беріледі [7].

Тест сұрақтары:

1 Қолда бар қаражат не үшін инвестицияланады:

A) өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығын дамытуға

B) тұтынушылық құндылықтарын арттыруға

C) кейіннен капиталды ұлғайтуға немесе әсер алуға

D) күрделі салымдардың шамасын ұлғайтуға

E) оның экономикалық субъект активтерінің баламалы түрлеріне қайта құрылуына

2 Жобаларға немесекәсіпорындарға ақша орналасуы:

A) инвестициялар

B) акциялар

C) облигациялар

D) фьючерстер

E) бағалы қағаз

3 Көпір құрылысына салынған инвестициялардың жиынтық көлемі:

A) таза инвестициялар

B) жалпы инвестициялар

C) жеке инвестициялар

D) қаржылық инвестициялар

E) нақты инвестициялар

4 Жалпы инвестицияларды шегеру және амортизация нәтижесінде не аламыз?

- A) таза инвестициялар
- B) жалпы инвестициялар
- C) жиынтық инвестициялар
- D) жеке инвестициялар
- E) лас инвестициялар

5 Материалдық активтерге салынған ақша:

- A) таза инвестициялар
- B) жалпы инвестициялар
- C) жиынтық инвестициялар
- D) қаржылық инвестициялар
- E) нақты инвестициялар

6 Егер біз бағалы қағаздарға инвестиция салсақ, біз қандай инвестициялар туралы айтып отырмыз?

- A) таза инвестициялар
- B) жалпы инвестициялар
- C) жиынтық инвестициялар
- D) қаржылық инвестициялар
- E) нақты инвестициялар

7 Өндірісті әртараптандыру немесе бақылауды алу үшін кәсіпорындарды сатып алуға және құруға байланысты инвестициялар:

- A) портфельдік инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар
- D) негізгі инвестициялар
- E) ағымдағы инвестициялар

8 Егер өндірістік цехқа қосымша станоктар сатып алумен айналысатын болсақ, біз қандай инвестициялар туралы айтып отырмыз?

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар
- D) негізгі инвестициялар
- E) портфельдік инвестициялар

9 Егер біз автопаркте ескілерінің орнына жаңа көліктермен жаңартатын болсақ, онда біз қандай инвестициялар туралы айтып отырмыз?

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар

- D) негізгі инвестициялар
- E) портфельдік инвестициялар

10 Егер портфельдік инвестициялар көбінесе пайда табу үшін бағалы қағаздарды сатып алумен байланысты болса, онда бұл инвестициялар, мысалы, осы кәсіпорынға әсер ете білуге бағытталған:

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) жанама инвестициялар
- D) негізгі инвестициялар
- E) қаржылық инвестициялар

11 Бұл инвестициялар тәуекелдерді әртараптандыруға және пайда табуға бағытталған:

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар
- D) негізгі инвестициялар
- E) портфельдік инвестициялар

12 Қаржы нарығында инвестордың атынан, әдетте нақты активтерге салынатын инвестициялар:

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар
- D) жанама инвестициялар
- E) портфельдік инвестициялар

13 Жағдай. Инвестор депозиттік сертификатқа қаражат салды, ал банк ақшаны бағалы қағаздарды сатып алуға бағыттады. Біз қандай инвестициялар туралы айтып отырмыз?

- A) ағымдағы инвестициялар
- B) тікелей инвестициялар
- C) стратегиялық инвестициялар
- D) жанама инвестициялар
- E) портфельдік инвестициялар

14 Жағдай. Компания пайда табу үшін бағалы қағаздарды сатып алады. Бұл жинаққа сүт өнімдерін шығаратын кәсіпорынның облигациялары, мемлекеттік облигациялар және компанияның акциялары кіреді. Мұндай инвесторды қалай жіктеуге болады?

- A) тікелей инвестор
- B) делдал инвестор
- C) портфельдік инвестор

- D) дұрыс А, С
- E) дұрыс жауабы жоқ

15 Егер инвестиция мерзімі 3 жылдан асса, онда олар келесідей жіктеледі:

- A) қысқа мерзімді
- B) орта мерзімді
- C) ұзақ мерзімді
- D) күрделі
- E) барлық жауаптар дұрыс

2 Инвестициялық жобалар және олардың жіктелуі

Мақсаты-инвестициялық жобаның құрылымын және мазмұнын зерттеу.

Жоспар:

2.1 Инвестициялық жобаның түсінігі

2.2 Инвестициялық жобалардың жіктелуі

2.3 Инвестициялық жобаның негізгі даму кезеңдері

2.1 Инвестициялық жобаның түсінігі

Инвестициялық жобаның іс-әрекеттер жиынтығы ғылыми әдебиеттерде сипаттау және құжаттық инвестициялардың негіздемесі ретінде қарастыруға болады. Мысалы, Лахметкина Н. И., Подшиваленко Г. П., Макарова М. В. және олардың авторлары: "Инвестициялық жоба ұғымы екі жолмен түсіндіріледі:

1) белгілі бір қандай да бір іс-әрекеттер кешенін жүзеге асыруды және мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін қызмет;

2) қандай да бір іс-әрекеттерді сипаттайтын есептік-қаржылық немесе ұйымдық-құқықтық құжаттардың іс-әрекеттерін жүзеге асыру үшін белгілі бір жиынтығын қамтитын жүйе болып табылады" [8].

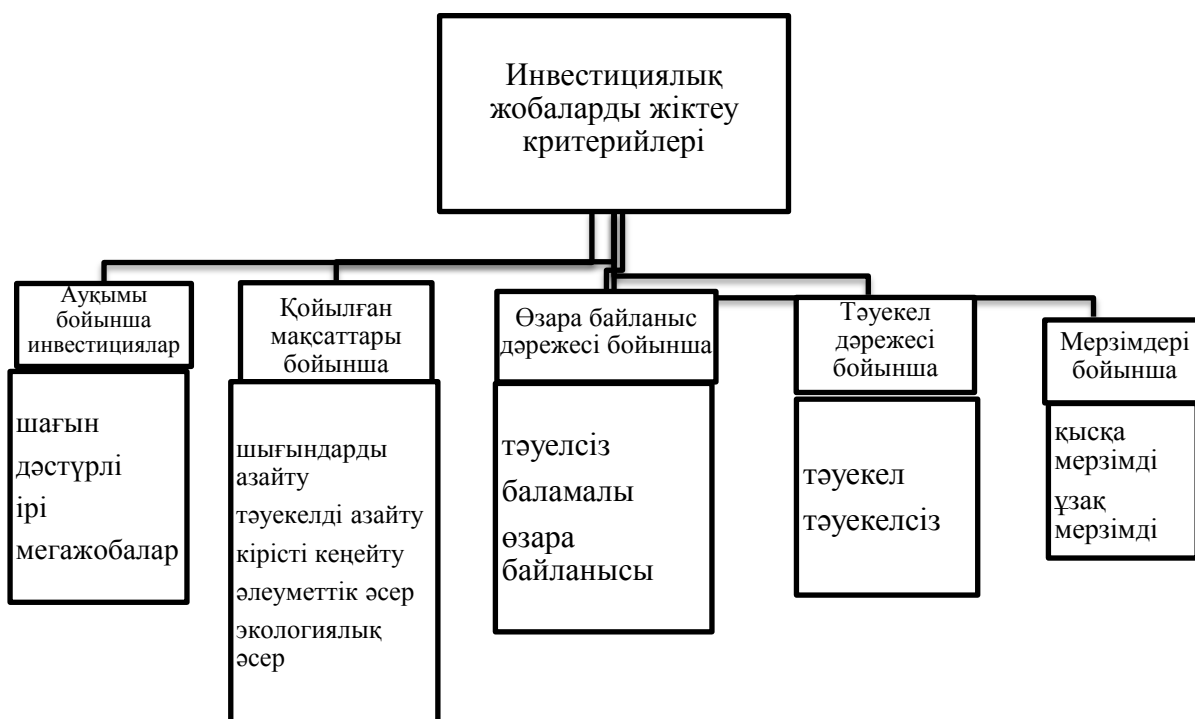
Сондай-ақ, оқулықта В. В. Иванова, В. В. Ковалева, В. А. Лялина заңнамаға сілтеме жасай отырып, инвестициялық жобаның мәні туралы қорытынды жасайды: "Осылайша, онда инвестициялық жоба құжаттардың екі үлкен блогымен жасалынған құжаттар жиынтығы ретінде түсіндіреді:

- Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес белгіленген тәртіппен және әзірленген стандарттармен (ережелер мен нормалар) бекітілген күрделі салымдарды жүзеге асырудың экономикалық орындылығының, қажетті жобалау-сметалық құжаттаманы қоса алғанда, мерзімдері мен көлемінің құжатталған негіздеме;

- практикалық іс-қимылдардың сипаттамасы бойынша бизнес-жоспар инвестицияларды жүзеге асыру" [9].

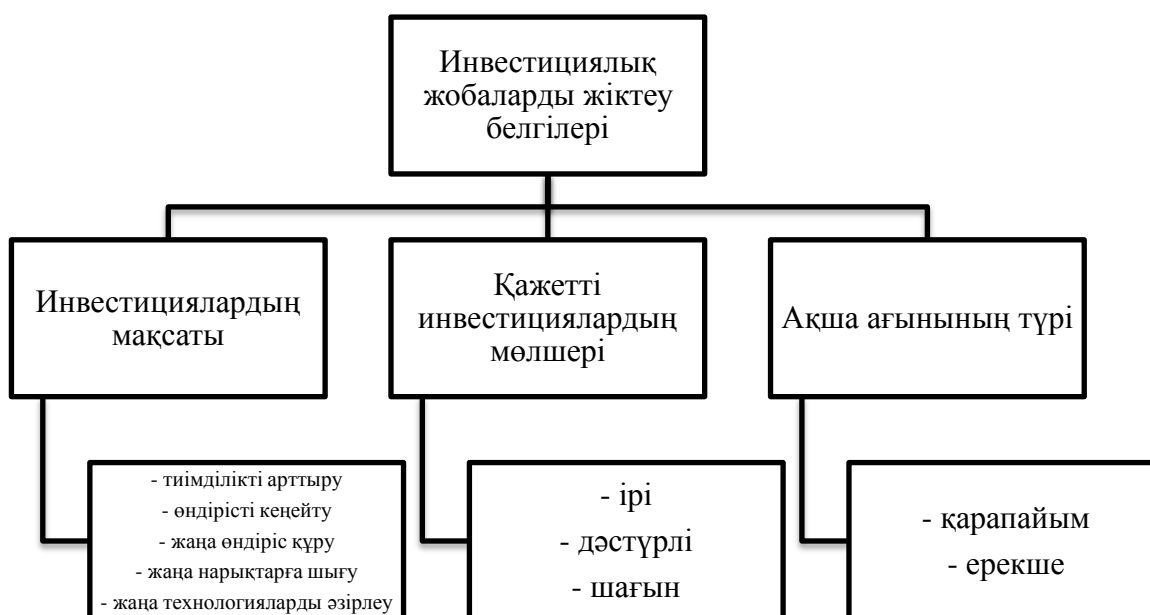
2.2 Инвестициялық жобалардың жіктелуі

3-суретте инвестициялық жобалардың әртүрлі критерийлер бойынша топтастырылған түрлері келтірілген: өзара байланыс дәрежесі бойынша, ауқымы бойынша, тәуекел дәрежесі бойынша, қойылған мақсаттары бойынша, мерзімдері бойынша (3-суретті қараңыз) [10].

Сурет 3 - Инвестициялық жобалардың жіктелуі

"Қойылған мақсаттар бойынша" басқа жіктелі критерийі екі топ түрінде кеңейтілген түрінде берілген: "Болжамды әсер түрі", "Инвестициялардың мақсаты" және "ақша ағынының түрі" критерийісі қосылды [9, 189-бет](4-суретті қараңыз).

Сурет 4 - Инвестициялық жобалардың түрлері

Жоғарыда аталған инвестициялық жобалардың түрлерінің көзінен алынған екенін толық сипаттаймыз [9], атап айтқанда ең маңызды практикалық қолдану әсердің мақсаты мен түрі деп болжанған тұрғысынан бойынша:

Инвестицияның мақсаты-жобаларды негізгі белгі жіктеудегі, оған сәйкес жеті негізгі себебін инвестициялаудың жобалар тобын бөлуге болады; (1) өндіріс тиімділігін өсуге арналған инвестициялар; (2) қолданыстағы өндірісті арттыруға арналған инвестициялар; (3) жаңа салаларын игеру кезінде бизнестің өндірістік қуаттарды құруға инвестициялар; (4) жаңа өткізу нарықтарына шығуға байланысты инвестициялар; (5) жаңа технологияларды әзірлеуге және зерттеуге арналған инвестициялар; (6) әлеуметтік мақсаттағы басым инвестициялар; (7) заң талаптарына сәйкес жүзеге асырылатын инвестициялар.

Өндіріс тиімділігін арттыруға арналған инвестициялар.

Инвестициялаудың негізгі мақсаттары табыс табу болғандықтан, шығындарды азайтуға бағытталған әрекеттер және тиімділікті арттыру арқылы кәсіпорынның таза кірісін ұлғайтуға ықпал етеді. Бұған өндірістік ресурстарды үнемдеу, өнімділікті арттыратын жаңа технологиялар кіреді. Мысалы, кең тартқышты пайдалану кезінде егін жинау дәнді дақылдардың ескі техника үлгілерімен салыстырғанда едәуір бөліктерін көбірек ұстайды. Қазіргі заманғы бір уақытта егіс кешендері тұқым салып, тыңайтқыш бере алады. Бұл адам сағатын азайтуға және дизельдік шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Тракторларда датчиктерді қолдану бұрыннан жасалған топырақ картасына немесе механизмдердің жұмысын датчикке сәйкес анықталатына қарай топырақ құрамын реттеуге мүмкіндік береді.

Қолданыстағы өндірісті арттыруға арналған инвестициялар.

Мұнда инвестиция түрінің бәрінің атауы айтылады. Бұл ұқсас шикізатты, жабдықты, жұмысқа жаңа қызметкерлерді тартуға, материалдарды сатып алуға қаражат салады. Ауыл шаруашылығында бұл сүт өндіруге арналған сиырларды өсіруге, ірі қара мал қорасын салу немесе мүмкін жаңа сиыр қорасына арналған өндірістік үй-жайлар бар. Өндеу өнеркәсібінде мысал ретінде диірменде бидай дәнін ұнға ұнтақтайтын жұмыс істеп тұрған жаңа цех сатып алуға болады.

Жаңа салаларын игеру кезінде бизнестің өндірістік қуаттарды құруға инвестициялар.

Біз өндірісті әртараптандыру туралы тауарлардың жаңа түрлерін шығаруды игеруді айтып отырамыз. Ауылшаруашылық кәсіпорнында дәнді дақылдарды өсіруге маманданған майлы дақылдар сияқты өндірісті бастауға және егіс алқаптарының құрылымын қайта қарауға болады. Қазір әртараптандыру аясында агроөнеркәсіптік кешендер рапс, зығыр, күнбағыс және жаңа дақылдарды өсіруде басқалары сияқты жақсы жетістіктерге жетуде. Егер суару үшін суға қол жетімді болса, судан шөбі, құмай да өсіріледі. Әртараптандырудың тағы бір бағыты ауыл шаруашылығында - мал

шаруашылығын дамыту. Екіншіліктің мал шаруашылығымен үйлесуі немесе жаңа дақылдарды игеру табиғи сипаттағы тәуекелдерді, сондай-ақ жыл бойына орындалатын жұмыстардың маусымдылығына тәуелділікті азайтуға, ауылшаруашылық тауарларына сұраныстың ауытқуын азайтуға мүмкіндік береді.

Жаңа өткізу нарықтарына шығуға байланысты инвестициялар.

Жаңа өткізу нарықтарына шығу белгілі бір елдің ескеруін талап ететін ұлттық ерекшеліктерін мүмкін. Мысалы, Қытайда олар қатты бидайды қаптарға орап әкелуді немесе нан пісіретін бидайды талап етеді. Ал әдетте дәнді дақылдар бункерлерге кәдімгі төгілу арқылы және астық таситын көліктерде тасымалданады.

Егер CLAAS неміс компаниясы шығаратын комбайндарға қарасаңыз, онда шығарылатын өнімдердің әртүрлі елдері үшін айрықша сипаттамаларын көре аласыз. Сонымен, Үндістан техника әйнексіз болуы үшін жасалған мүмкін. Бұл ылғалды және ыстық климатқа байланысты.

Сондай-ақ көлік құрылыстарын салуға арналған шығыстар, филиалдар, өкілдіктер құруға инвестициялар арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Мәселен, мысалы, Вентспилс астықты теңіз кемелерінен жер үсті көлігіне Иволга-Холдингті астық терминалын салды немесе кері тасымалданады. Мұндай нысанастық экспорты кезінде Қазақстаннан жаңа нарықтарға шығуға мүмкіндік береді.

Жаңа технологияларды әзірлеуге және зерттеуге арналған инвестициялар.

Үлкен компаниялар көбінесе қарқынды бәсекелестікке төтеп беру үшін конструкторлық және ғылыми-зерттеу жұмыстарына қаражат салады. Мұндай инвестицияларды сәтті жүзеге асыру сатып алушылар жақсы ақша төлеуге, технологиялық процестердің тиімділігінде серпіліс береді немесе сол тауарлардың орнына дайын тауарларға жаңа қасиеттерді таңдауға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік мақсаттағы басым инвестициялар.

Мұндай инвестициялар ауылдық жерлерде әлеуметтік салаға әдетте демалыс және мәдениет клубтарын салу мен жөндеуде көрінеді, онда агроөнеркәсіптік кешендердің ақшасына кенттік хор, би үйірмелері, спорт секциялары жұмыс істейді. Сондай-ақ, ауылда жаңа мектеп жасына дейінгі мекемелерді, моншаны, асхананы және басқаларын қалпына келтіруге немесе салуға қаражат жұмсалынады. Бюджет заңнамасының жетілмегендігіне байланысты бұл шаруашылық жүргізуші субъектілер шығыстарда көтеруі тиіс.

Заң талаптарына сәйкес жүзеге асырылатын инвестициялар.

Компаниялар кейбір жағдайларда табыс табуға емес, белгілі бір мемлекет алдындағы міндеттемелерге бағытталған инвестициялық шығындарды көтеруге және орындауға мәжбүр. Мұндай шығындар көбінесе тұрақты даму сияқты ұғыммен байланысты. Бұл термин үш негізді қамтиды: бұл экологиялық компонент, экономикалық және әлеуметтік. Осылайша,

инвестициялар адами капиталды дамытуға, қоршаған ортаны сақтауға, халықтың әлеуметтік-экономикалық әл-ауқатына бағытталған.

Болжалды әсер түрі.

Инвестициялар ұғымы тек табыс табуды ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық нәтижеге немесе инвестордың мақсаттарына қол жеткізуді де қамтиды. Жоғарыда аталған критерий бойынша материалдар мен шикізаттарды сатып алудағы бөлінетін инвестициялық жобалар тұрақтылықты қамтамасыз етуге немесе қызметкердің сапасы мен санын сақтауға және т.б. бағытталуы мүмкін. Мысалы, бидай сатуға инвестор маманданған. Кәсіпорынның астық қабылдауы үлесіне қаражат салу тікелей табыс әкелмейді, астықты сақтауға кепілдік бермейді.

Жалпы алғанда, келесі әсерлерді бөліп көрсетуге болады: (1) өндіріс көлемін ұлғайту; (2) шығындарды азайту; (3) өндіріс пен сату қаупін азайту; (4) жаңа білім (технология); (5) саяси-экономикалық әсер және (6) әлеуметтік әсер.

Өндіріс көлемін ұлғайту.

Мұндай инвестициялар өндіріс көлемін арттыруға және өндірістік қуаттылықты арттыруға бағытталған. Операциялық иіні мен өндіріс ауқымының жұмысына байланысты өнімнің өзіндік құны мен өндіріс шығындары төмендейді. Тиісті сұраныспен бұл тұтынушылардың төлем қабілеттілігін қанағаттандыруға, тауар нарығындағы үлеске бәсекелестік жүргізуге мүмкіндік береді.

Шығындарды азайту.

Мұндай инвестициялық жобалар бүкіл кәсіпорындар инвестордың мақсаты жеке құрылымдық бөлімшесінің немесе операцияның өндірістік технологиялық шығындарын азайту болып табылады. Шығындарды азайту кірісті шегергеннен кейін өз кезегінде қалған таза кірісті арттырады. Мысал ретінде механикаландыру және соның салдарынан жұмысшылардың жалақысына немесе тиеу-түсіру жұмыстарын жетілдіруге жұмсалатын шығындарды азайту.

Өндіріс пен сату қаупін азайту.

Осы бағыттағы инвестициялық жобалар өткізу және өндірістік тәуекелдерін басқаруға бағытталған. Мысалы, ұңғымаларды жетілдірілген технологиясын енгізу арқылы бұрғылаудың мұнай өндіру кезінде газдардың тұтану қаупін ілеспе азайту. Сатуға келетін болсақ, бұл компанияның өнімдерін жылжыту үшін жарнамалық науқан жерде болуы мүмкін.

Жаңа білім (технология).

Зерттеулерге арналған инвестициялық шығындар оң нәтижелерін алуға ғылыми әзірлемелерге кепілдік бермейді. Алайда, егер жаңа білім мен технология сәтті болса, сайып келгенде, бәсекелестікте өркендеуге және қосымша табыс табуға болады.

Саяси-экономикалық әсер.

Инвестициялық жобаның басқа елде де, саяси әсері ел ішінде де болуы мүмкін. Мысалы, ФАО филиалын құру (food and Agriculture organization of

United Nations – Біріккен Ұлттар Ұйымының азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы) экономикалық жанама әсер етеді, өйткені азық-түлік және ауыл шаруашылығы бойынша транзакциялық шығындар азаяды, статистикалық ақпарат жиналады. Идеологияны халықаралық тарату және осы ұйымның мақсаттары да беделін көтеру орындалуы мүмкін.

Әлеуметтік әсер.

Бұрын айтылғандай, жеке компаниялар әлеуметтік әсер алуға және мемлекетте бағытталған қомақты қаражат салуда. Мысалы, әлеуметтік жобаларды дамыту қоры Самұрық компаниялар тобының "Samruk-Kazyna-Trust" 2020 жылы қайырымдылық бюджеті 7,5 млрд. теңгені құрады. Қор 115000-нан астам адамды (бенефициарларды) қамти отырып, 30 әлеуметтік маңызы бар жобаны жүзеге асырды.

2.3 Инвестициялық жобаның даму кезеңдері

В.В. Ковалев, В. В. Иванов, В. А. Лялин редакциялаған оқулықта бұл мәселе егжей-тегжейлі және өте дәл баяндалған, сондықтан осы оқу материалын төменде келтіреміз.

Инвестициялық жобаны жүзеге асыру процесі бірқатар кезеңдерді немесе әрекеттерді қамтиды.

Бірінші кезең инвестиция алдындағы кезең деп аталады. Бұл негізгі кезең болып табылады, өйткені әлеуетті сұраныс, бәсекелестер, шикізат, жабдықтар мен материалдарды жеткізушілер туралы нарықтық зерттеулерде ақпарат алу үшін жүргізілуде. Бұл зерттеулер бизнес-жоспарда немесе техникалық-экономикалық негіздемеде көрініс табады. Бизнес-жоспардың негізгі бөлімдері жобаның қысқаша мазмұны, өндіріс бөлімі, маркетинг бөлімі, қаржы бөлімі болып табылады.

Келесі кезеңде, ақшалай, инвестициялық қаражат жабдықтарды, өндірістік объектілерді, технологиялық желілерді іске қосу, құрылыстар мен ғимараттарды сатып алуға салынады, әкімшілік ғимараттарды салу бойынша жұмыс кестелері жасалады, материалдар мен шикізаттарды, электр энергиясын жеткізуге, коммуналдық қызметтерді, қызметкерлерді жалдауға және т.б. шарттар жасалады.

Өндірістік процесс операциялық кезеңде тікелей іске қосылды, өндірістік цехтардан және жабдықтау бөлімінен бастап сатып алушыларға барлық қызметтер дайын өнімді жеткізуге дейінгі жұмыс істейді. Басқарушы қызметкер өндіру үшін тауарларды үздіксіз мәселелерімен төлем ағындары айналысады. Инвестициялық жобаны іске асыру процесінде түзетулер енгізілуі мүмкін, сондай-ақ жобаның тиімділігін талдау жұмысты жалғастыру негізінде немесе басқарушылық шешім жобаны жабу бойынша қабылданады.

Соңғы кезең, тарату, ортаға теріс әсерін инвестициялық жобада іске асыруды жоюды, жобаны құрылған барысында сатудан босатылған мүліктік қаражатты пайдалану мәселелерін көздейді, сондай-ақ болжамды мәндермен салыстыру және оларды қол жеткізілген нәтижелерге талдау жүргізіледі.

Тест сұрақтары:

1 Мұндай жобада күтілетін қайтарым және инвестициялау мәселелері баяндалады:

- A) технологиялық жобамен
- B) техникалық жобамен
- C) инвестициялық жоба
- D) инновациялық жобамен
- E) ұйымдастыру жобасымен

2 Бизнес-орталық құрылысының жобасы:

- A) техникалық
- B) ұйымдастырушылық
- C) экономикалық
- D) әлеуметтік
- E) аралас

3 Әлеуметтік мақсаттағы инвестицияларды көрсетіңіз. Бірнеше жауап нұсқалары мүмкін

- A) цехтағы жабдықты ауыстыру
- B) қосымша жүк көлігін сатып алу
- C) балабақшаны жөндеу
- D) биліктің талабы бойынша құбырды тасымалдау
- E) ауылдық стадионды қайта құру

4 Жаңа нарықтарға шығуға бағытталған инвестицияларды көрсетіңіз. Бірнеше жауап нұсқалары мүмкін

- A) өндірісті әртараптандыру үшін жабдықтар сатып алу
- B) автомобиль жолын салу
- C) теңіз портында астық терминалын сатып алу
- D) ҒЗТКЖ-ға инвестициялар
- E) басқа елді мекенде филиал ашу

5 Тиімдірек өндіріске ықпал ететін инвестицияларды көрсетіңіз. Бірнеше жауап нұсқалары мүмкін

- A) автопаркті жөндеу
- B) өнімділігі жоғары тоқу станогын сатып алды
- C) ғылыми зерттеулерге инвестициялар
- D) қызметкерлер мен олардың отбасыларына арналған демалыс үйін салу
- E) өндірістің жаңа өнеркәсіптік технологиясын игеруге арналған шығындар

6 Инвестициялық жоба келесі кезеңдерді қамтиды:

- A) жобалау, инвестициялық, пайдалану

- В) инвестиция алдындағы, жобалау, пайдалану
- С) техникалық, жобалау, пайдалану
- Д) маркетингтік, инвестициялық, пайдалану
- Е) инвестиция алдындағы, инвестициялық, пайдалану

7 Біз инвестицияларды әр түрлі жағынан қарастырған кезде, бұл принцип

- А) кешенділік
- В) нәтижелер мен шығындарды бағалаудың барабарлығы мен объективтілігі
- С) жүйелілік
- Д) дұрыстық
- Е) ресурстардың шектеулілігі мен өзара алмастырылуы

8 Кейс:

Бидайдың салмағын агроөнеркәсіпте өлшей алатын арнайы тіркеме сатып алды.

Бұрын комбайн дәнінің бункерін толығымен комбайндар толтыруы керек еді. Мұны тіпті комбайнның бункері істеу үшін, толық болса да, алаңның соңына дейін жүріңіз.

Енді бастырылған астықты жеке тіркемеге құйып, осы комбайндар тіркеменің операторынан немесе осы астықтың салмағын комбайнер жинаған көрсететін талонды өз бетінше алады. Сіз қажетті салмақтың жартысын тіпті төгуге болады. Енді алаңның кері қайтуы және соңына дейін қажеті жоқ, дизель мен уақытты ысырап етпеңіз.

Сұрақ: инвестицияның қандай түрін бұл жағдайда бөлуге болады?

9 Кейс:

Ауыл шаруашылығы кәсіпорны Қостанай облысы Қамысты ауданының "Алтынсарино" ЖШС Қостанай – Ақтөбе темір жолының жанынан өтетін теміржол тұйығын салды.

Сұрақ: егер біз "мақсат" критерийі бойынша инвестицияларды қарастыратын болсақ, мұнда қандай инвестиция түрі бар?

10 Кейс:

Ауыл шаруашылығы кәсіпорны Қостанай облысы Қамысты ауданының "Алтынсарино" ЖШС мемлекеттік бағдарлама бойынша несие есебінен жеңілдетілген егіншілікке арналған суармалы жабдықтарды: құбырларды, сорғы станциясын, арнайы жабдықтарды сатып алды.

Сұрақ: егер біз "мақсат" критерийі бойынша инвестицияларды қарастыратын болсақ, мұнда қандай инвестиция түрі бар?

11 Кейс:

Ауыл шаруашылығы кәсіпорны Қостанай облысы Қамысты ауданының "Алтынсарино" ЖШС Мұражай, Даңқ аллеясы, саябақ құрып, балабақшаны жөндеті.

Сұрақ: бұл шығындарды инвестиция деп атауға бола ма? Олай болса, олардың мақсаты қандай?

3 Жобаның ішкі және сыртқы ортасы

Мақсаты-ұйымның қызметіне әсер ететін факторларды зерттеу

Жоспар:

- 3.1 Жобаның айналасы
- 3.2 Жобаның негізгі мақсаттары
- 3.3 Жобаға қатысушылар
- 3.4 Жобаның құрылымы

3.1 Жобаның айналасы

Шаруашылық жүргізуші субъектінің ішкі және сыртқы ортасы ұйымдардың менеджментінде ерекшеленеді. Сол сияқты, жобаның мақсатына жетуге жобаны басқаруда жанама немесе тікелей әсер етуі мүмкін факторлар да ескеріледі. Мысалы, Никонова Я. И. және Ивасенко А. Г. келесі ішкі факторларды сипаттайды [11]:

- жобаның міндеттері мен мақсаттары, сондай-ақ ұйым менеджментінің жобаға қойылатын негізгі ішкі фактор талаптары болып табылады. Мақсат қою өлшенуге, сенімділікке, мүмкін болуға бағытталуы керек.

- қаржы ресурстарының шектелуі, қаржылық қамтамасыз ету

- тұтынушылардың қалауы, сұранысы және бәсекелестер

- процестің технологиялық шектеулері. Мысалы, маусымдық ауылшаруашылық нарығындағы өсімдік шаруашылығындағы тенденцияларға тез жауап беруге мүмкіндік бермейді.

- өндірістік процесті материалдық қамтамасыз ету, жеткізілетін шикізаттың сапасына үлкен рөл беріледі.

- байланыс құралдарымен, көлікпен, ақпаратпен қамтамасыз ету.

Жобаның сыртқы орта факторларына мыналар жатады:

- инвестициялық жобаға саяси-стейкхолдерлердің және негізінен орталық басқару мен жергілікті билік органдарына қатынасы, саяси көзқарастар, жалпы елдегі саяси жағдай, елдер арасындағы қатынастар;

- экономикалық-мемлекеттің салық жүйесі, қаржы жүйесі, ел экономикасының салалық бағыты, Банк жүйесі, сақтандыру жүйесі, жұмыссыздық деңгейі, инфляция;

- халықтың өмір сүру сапасы, қоғамдық-әлеуметтік саланың даму деңгейі, білім берудің сапасы мен қолжетімділігі, кәсіптік одақтар жұмысының әсері мен дамуы, еңбек қатынастарын реттеу, медицинаның сапасы мен қолжетімділігі, үкіметтік емес ұйымдардың жұмыс істеуі, сөз бостандығы;

- заңнамалық-құқықтық факторлар-заңнамалық актілердің бағыты, құқық нормаларын сақтау және орындау, жеке меншікті қорғау;

- ғылыми-техникалық факторлар: - инженерлік инфрақұрылымның, ғылым мен техниканың, ақпараттық технологиялардың дамуы, өндіріс құралдары өндірісінің даму деңгейі;

- табиғи және экологиялық факторлар: - пайдалы қазбалардың болуы, климат, қоршаған ортаны қорғау"[11, 26-бет].

3.2 Жобаның негізгі мақсаттары

Жоғарыда аталған ішкі факторлар біршама өзгеше түсіндіріледі, атап айтқанда бюджет, уақыт және сапа шектеулері сиқырлы түрде жоба менеджментінің үшбұрышы көрінеді (5-суретті қараңыз).

"Жобаларды басқару" оқулығында Е. М. Рогованың редакциясымен былай делінген: "Оның міндеті мерзімдер мен шығындардың қарама-қайшы тәуелділікте екенін көрсету, сапа мен шығындарға, сондай-ақ сапа мен мерзімдерге қатысты." [12].

Оңтайлы басқару шешімдері жобаны басқаруда сапаны, мерзімдерді және шығындарды ескеруі керек. "Мінсіз нүкте" ортасында болады.

Мысалы, заманауи спорт нысанының құрылысын алайық. Көбінесе барлық қызметтердің жұмысы нашар реттелген, уақыт кестесі, шынымен қысқа немесе бұл сайып келгенде уақытында орындалмауға әкеледі. Егер сіз тек оны басымдыққа айналдырсаңыз, осы көрсеткішке назар аударсаңыз, онда көбірек жұмысшыларды тарту қажет болуы мүмкін, сапа нашарлауы мүмкін және объектінің құрылысын тезірек аяқтау кезінде шығындардың өсуіне әкеледі.

Сурет 5 - Жобаларды басқарудың сиқырлы үшбұрышы

Мақсат қоюдың басқа әдістерін де ажыратуға болады: функционалдық-құндық талдау, морфологиялық талдау.

Функционалдық-құндық талдау-шығындарды барынша азайту мақсатында сапаны жоғалтпай объектінің функцияларын зерттейді. Олардың функциялары объектіні және призмасы арқылы олардың арасындағы қатынастарды орындауға негізделген. Бағалау функциялардың орындалу

объектіні салу (жаңа өнімді әзірлеу) нұсқаларын маңыздылығы мен дәрежесін, сондай-ақ барлық кезеңдерінде өмірлік циклдің іске асыруға байланысты критерий бойынша шығындарды ескеретіні жүргізіледі.

Морфологиялық талдаудың көмегімен барлық мүмкін нұсқалары белгілі бір мәселені шешуде зерттеледі. Бұл әдіс миға шабуыл әдісіне ұқсас (жалпы аналитикалық емес әдіс), өйткені олар барлық мүмкін болатын сұрақтар мен нәтижелерді қарастыруға ұсынады.

Морфологиялық талдау әдісі келесі кезеңдерден тұрады:

- тапсырманы қою және мәселені тұжырымдау;
- зерттелетін объектінің сипаттамалары таңдалады;
- маңызды көрсеткіш бойынша әрбір шешім нұсқалары әзірленуде.
- шешімдердің комбинациясы қарастырылады және олардың ішінен оңтайлы шешімдер таңдалады.

3.3 Жобаға қатысушылар

Оқулықта Е.М. Роговтың редакциясымен жобаға қатысушылар туралы мәселе егжей-тегжейлі қарастырылған, біз осы дидактикалық материалды келтіреміз. Жобаға қатысушылар деп инвестициялық жобаны іске асыру нәтижелері әсер ететін тұлғалар түсініледі. Жобаның негізгі қатысушыларын тізімдейміз.

1. Инвестор. Олар болуы мүмкін:

- мемлекеттік органдар
- заңды және жекетұлғалар мен олардың бірлестіктері
- шет мемлекеттер, шетел азаматтары мен компаниялары, - халықаралық ұйымдар.

2. Тапсырыс беруші көбінесе инвестордың өзі немесе оның уәкілетті тұлғалары болып табылады. Жобаны іске асыруды тапсырыс берушілер жүзеге асырады, жобаның бенефициарлары болып табылады. Мысалы, көп қабатты үй салу үшін жергілікті мемлекеттік органдар мердігерлік ұйыммен шарт жасасу кезінде тапсырыс беруші ретінде әрекет етеді. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары инвесторлар болып табылады, өйткені олар инвестициялық бюджет қаражатын үй салуға ұсынады.

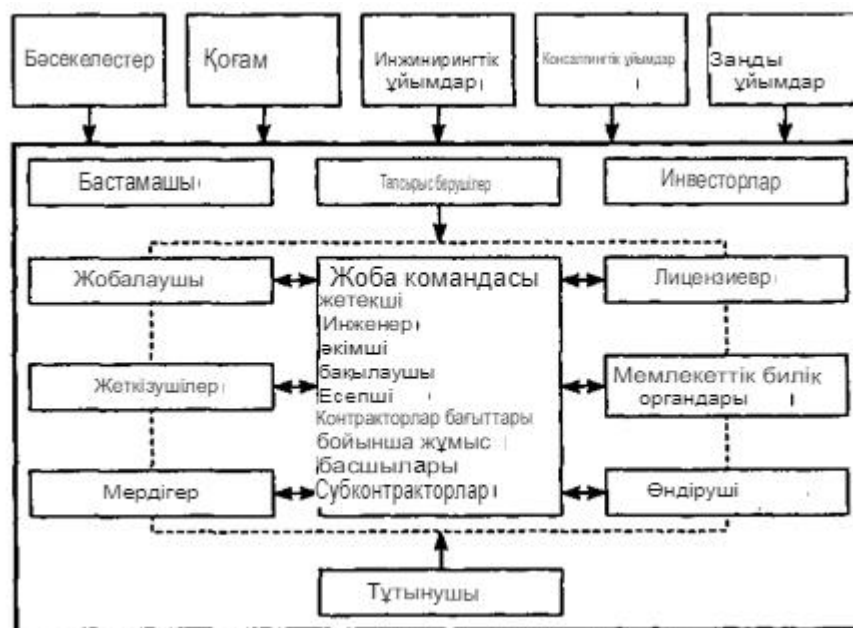
3. Жобаны пайдаланушы-жоба нәтижелерін қолданатын тұлға.

4. Жоба менеджері-жобаны іске асыруға және басқаруға жауапты. Оның міндеттеріне мыналар кіреді: барлық бағыттар бойынша жедел басқару, жоспарлар құру, бөлімдер мен қызметтердің жақсы жұмыс істеуі, бақылау үшін басшыға ақпарат беру және іс-шаралардың орындалуы туралы есептер қалыптастыру.

5. Жоба командасы-жобаны іске асыратын мамандар мен қызметкерлер штаты.

Сонымен қатар, мердігерлер, қатысушылар-жеткізушілер, кеңесшілер, сондай-ақ ұйымның қызметкерлері [12, 50-53 б.].

Жобаның қатысушылары б-суретте айқын көрсетілген [13].

Сурет 6 - Инвестициялық жобаның негізгі қатысушылары

3.4 Жобаның құрылымы

"Инвестицияларды басқару" оқулығында В. В. Шереметтің жалпы редакциясымен жобаның құрылымына мынадай анықтама беріледі: "...бұл оның элементтері арасындағы қатынастар мен байланыстарды ұйымдастыру, құрылымдау" ...бұл жобаны басқаруға қажетті иерархиялық ішкі компоненттер мен жүйелерге бөлінуге байланысты".

Жобаны құрылымдау міндеттері:

- жобаны бөліктерге бөлу;
- жауапкершілікті бөлу үшін жұмыс учаскелерін үйлестіру;
- ресурстардың қажетті санын анықтау;
- шығыстарды бақылау кезінде есептер мен жоспарлар жасау, бірыңғай деректермен жұмыс істеу;
- қаржылық есептілік стандарттарымен іс-шаралардың немесе жұмыстардың корреляциясы;
- бөлімшелердің міндеттері мен мақсаттарын нақтылау;
- жұмыс / мердігерлік кешендерді анықтау. [14]

Жобаны құрылымдау келесі кезеңдерді қамтиды.

1. Жобаны анықтау-жобаның мақсаттарын және оларға қол жеткізу құралдарын анықтау.
2. Деңгей-жоспарлардың егжей-тегжейлі деңгейі туралы мәселені шешуді қамтиды.
3. Процестің құрылымы-өмірлік циклінің кезеңдерінің жобасын құру.
4. Ұйымдастырушылық құрылым-компанияның ұйымы және оны басқару, мысалы, матрицалық, сызықтық және т. б.

5. Өнімнің құрылымы-компанияның бөлімшелердің орналасуын, ұйымдық құрылымын, ақпараттық жүйелер мен басқа қызметтердің жұмысын, технологиялық процесті, орналасқан жерді тікелей жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

6. Ұйымдағы бухгалтерлік шоттар жоспары-ұйымда жұмыс істейтін синтетикалық және аналитикалық шоттар жүйесі, қаржылық есептілік жүйесі.

7. Жобаны бөлу құрылымы-жоғарыда аталған төрт тармақ (3-6) бір жоба құрылымына біріктіріледі.

8. Жобаның бас жиынтық жоспары. Жиынтық жоспар жоғары басшылыққа баяндамалар жасау үшін жобаны іске асыру барысында пайдаланылуы мүмкін.

9. Жауапкершілікті бөлу матрицасы.

10. Бухгалтерлік шоттардың жұмыс жоспары-қосалқы шоттар жүйесі.

11. Желілік жұмыс кестесі-әр жұмыс үшін алғашқы 10 қадамды жүзеге асыру ресурстар мен уақытты бағалауды қамтитын кесте егжей-тегжейлі құруға мүмкіндік береді.

12. Тапсырмалар жүйесі-матрицадан (9-тармақ) және алдын-ала құрылымнан (7-тармақ) шығады. Бұл кезеңде тапсырмалар ресурстар мен уақыт бойынша нақты болуы керек.

13. Бақылау жүйесі және есеп беру. [14, 99 б.]

Бірқатар арнайы модельдер жобаны құрылымдау үшін қолданылады:

- мақсат ағашы;
- шешім ағашы;
- жұмыс ағашы;
- ұйымның құрылымдық схемасы;
- жауапкершілік матрицасы;
- желілік модель;
- тұтынылатын ресурстардың құрылымы;
- шығындар құрылымы. [14, 100б.]

Тест сұрақтары:

1. Мақсат қою әдісіне сәйкес мақсаттар өлшенетін, нақты, мағыналы, қол жеткізуге болатын және уақытпен шектелуі керек:

- A) SMARTER
- B) SMART
- C) Кавасаки
- D) Вересова
- E) OKR

2. Жобаның қатысушылары?

- A) жеке тұлғалар;
- B) заңды тұлғалар;
- C) инвестор;

- D) мемлекеттік органдар;
- E) барлық нұсқалар дұрыс.

3. Морфологиялық талдау қандай ретпен жүргізіледі?

- A) тапсырма қою, комбинацияларды талдау, мәселені тұжырымдау;
- B) ықтимал нұсқалардың тізбесін жасау, проблеманы тұжырымдау, міндет қою;
- C) тапсырма қою, комбинацияларды талдау, барлық сипаттамалардың тізімін жасау, мәселені тұжырымдау;
- D) мәселені тұжырымдау, тапсырма қою, барлық сипаттамалардың тізімін жасау, мүмкін нұсқалардың тізімін жасау, комбинацияларды талдау, ең жақсы комбинацияны таңдау
- E) комбинацияларды талдау, тапсырма қою, мүмкін нұсқалардың тізімін жасау.

4. Жобаға қандай факторлар әсер етуі мүмкін?

- A) экономикалық орта факторлары;
- B) саяси сипаттағы факторлар;
- C) табиғи және климаттық факторлар;
- D) ғылыми-технологиялық сипаттағы факторлар;
- E) барлық нұсқалар дұрыс.

Кейс

Бұл кейс жобаларды басқару практикасынан алынған (авторлары Титова Н. В., Титов С. А.) [15]

Жалпы ережелер

Жобаларды басқарудың жағдайы ұйымдық құрылымдарын дамыту, коммуникацияларды басқару мен жобаларды басқарудағы білім мәселелерін зерттеу тұрғысынан қарастырған жөн.

Prélude

"Эрикссон" компаниясы бірнеше онжылдықтар бойы негізінен қоғамдық телекоммуникациялық операторлардың тіркелген, телекоммуникациялық жабдықтардың байланыс желілері үшін өндірумен айналысты. Компания 1970 жылдардың аяғынан 1990 жылдардың ортасына дейін біртіндеп өзінің коммерциялық және өндірістік мүмкіндіктер базасын ұялы байланыс операторлар мен ұялы телекоммуникациялық технологияларына арналған жаңа клиенттер тобына айналдырды. Компания 1997 жылға қарай жабдықтар секторында мобильді жүйелер әлемдік көшбасшы болды және 42% әлемдік нарықта иеленді. 1980 жылдардың аяғында компания үшін әр түрлі жобалар ұялы байланыс операторлары мен басқа клиенттерді жүзеге асыруға қажетті құзыреттер мен технологияларға ие болды. Көп жобалы ұйымдық контекстінде "Эрикссон" компаниясының жобаларды іске қосу, келісімшарттар жасасу және басқару үшін қажетті

құжатталған білім props (Ericsson (1990) "your guide to PROPS", Ericsson Publication EN/LZT 101 1020 R1) ережелер жинағында бекітілген. Жобаларды басқару процестері мен келісімшарттары бекітілген процедураларға сәйкес жүзеге асырылды, бұл өз кезегінде жұмыс жасау кезінде компания жобалармен басқару саласындағы әзірлеген жобаларды озық қабілеттер мен тәжірибелерді жалпылау және ресімдеу болды.

Төмендегі оқиға компанияда ұялы байланыс операторлары үшін жобалардың жаңа түрі – "қосалқы кілт" кешенді шешімдер жобаларын басқаруға, сондай-ақ үлкен жиынтығын басқаруды әртүрлі жобалардың ұйымдастыруға қажетті жаңа қабілеттер мен білімді қалай дамығанын көрсетуге бағытталған. Тарих жаңа жобаларды іске асыру процесінде қабілеттер мен білімді дамыту әдістерін және оларды ұйымның құрылымы мен стратегиясын қолдануды, өзгертуде көрсетуге тырысады. Жалпы "оқыту" термині жиі қолданылады, оны пайдалы дағдылар мен білімді дамыту, оларды коммерциялық қызмет шеңберінде пайдалану және беру процестерінің жиынтығы деп түсіну керек.

Entrée

Компания 1995 жылы ағылшын ұялы байланыс операторы 020 (One-2-One) үшін "қосалқы кілт" келісімшартты жеңіп кешенді шешіміне алды ("Mercury" компаниясы жақында компанияны сатып алды, ол өз кезегінде еншілес компаниясы "Cable&Wireless" корпорациясы болып табылады). Бұл "Эрикссон" үшін алғашқы "қосалқы кілт" жобасы индустриалды елде жүзеге асырылған болды. Компания "Orange" - пен 020 ұлттық қамту үшін қатты бәсекелестікте болды. Британ аралдарының бүкіл аумағы келісімшарттың негізінде тиімді қамтуға мүмкіндік берген 020 басқа серіктесінің "Nortel" компаниясының әзірлемелері жатыр.

Тендерге қатысу туралы ұсыныс Эрикссонға 020 ұсынысы 1995 жылы наурыздан бастап келді. Ұсыныста барлық кешенін тапсырыс беруші жұмыстардың бергісі келетіні мердігерге айтылған, олардың көпшілігі дәстүрлі түрде бұрын өздері мобильді операторлардың жүзеге асырған – (ұяшықтарға) қамту желісін сегменттерге бөлу және жоспарлау, қабылдау, учаскелерді безендіру, қондырғылар, құрылыс жұмыстары, тестілеу және жобаларды басқару. Эрикссон компаниясының жоғарғы деңгейінде 020 ұсынысы бірден үлкен қызығушылық тудырды. Швециядағы орталық кеңсенің топ-менеджерлері тендерге дайындық жұмыстарына қосылды. Бұл қызығушылықтың себебі жобада индустриалды дамыған елдерде компания басшылығының үлкен өсу әлеуеті бар деп "кілтпен" кешенді шешімдердің нарыққа болжанған ерте шығу мүмкіндігін көруі болды. 1995 жылы 31 шілдеде ETL-дің "Эрикссон" ағылшын бөлімшесі келісімшартты жеңіп алды. 1997 жылдың желтоқсанына дейін келісімшарт Шотландия мен Англия аумағын 90% қамтуды талап етті.

"Кілтке дейін" жобалар жобамен жұмыс істеу үшін тобының арнайы бөлімшесі (Turnkey Projects Group-TPG) құрылды, оның өзіндегі жедел стратегиялық жобаның міндеттеріне жұмыстан басқа, осындай жобаларды

іске асыру үшін болашақта қажетті жаңа құзыреттер мен қабілеттерді әзірлеу кірді. Команда ETL-дің қалған бөлігінен тәуелсіз жұмыс істеді, жобаларды және процестерді басқару қабілеттерін табу, оңтайлы ұйымдастырушылық формаларды, тәжірибе зерттеу және жасау үшін қажетті еркіндікті қамтамасыз етті. Үлкен стратегиялық маңыздылығын топ жұмысының ескере отырып, оның қызметін өте мұқият Орталық кеңсе қадағалады.

Бастапқыда PROPS әдіснамасы қолданыстағы жобаларды басқару жүйесін ұйымдастыру ақпараттық-технологиялық құралдар негізінде жоспарланған болатын. Бірақ бұл тәсіл сәтсіз болды, өйткені жинақталған тәжірибесі жобаларды іске асырудың дәстүрлі жобалардан өзгеше күрделілігі мен ауқымы бар "негізгі" жобаларға мүлдем сәйкес келмеді. Небәрі 6 айдың ішінде жоба бойынша күтпеген бейтаныс пен оқиғалар әрекеттерге жауап ретінде жұмысты ұйымдастырудың формасы мен құрылымына 20-ға жуық түрлі өзгерістер енгізілді. Ақырында, басқарудың матрицалық ұйымдық құрылымы көптеген өзгерістерден кейін PROPS нұсқаулығында жобаларды сипатталған өзгертілген нұсқа ретінде әзірленді. 020 ETL жобасын орындау үшін әлі шешілмеген компания мәселелерді шешеді – учаскелерді жобалау, желіні жоспарлау, ғимараттарды салу, жобалау және т. б. TPG командасы тапсырыс берушімен, оның жеткізушілерімен және мердігерлерімен, Эрикссон жабдықтарын ғана емес, ұзақ мерзімді қатынастарды басқарумен байланысты ETL жеткізушілерімен жаңа құзыреттерді тез игеруге, сонымен қатар талап ететін басқа тапсырыс беруші өндірушілерді қолдана отырып, шешімдер кешенді әзірлеуге мәжбүр болды.

Progrès

020 жобасы сәтті аяқталғаннан кейін жоба тобы құрылған таратылмады. Ұлыбританиядағы басқа ұялы байланыс операторлары үшін келісімшарттарын "қосалқы кілт" орындауға көшті. Топ мүшелері сонымен қатар Эрикссон бөлімшелеріне негізгі сараптамалық көмек Польшадағы, Германиядағы және Бельгиядағы көрсетті, олар тендерлерге қатысып, қосымша жобалармен жұмыс істей бастады.

Жалпы алғанда, уақыт тапшылығы жоба менеджерлері жағдайында болды, бұл олардың пайдалы білімді жинақтау, тәжірибені талдау, тарату мен құжаттауға мүмкіндіктерін шектеді. Білімді жобадан кейінгі стандартты жалпылау мен тарату талдаулармен, есептермен және презентациялармен шектелді. Компания басшылығы бұл мәселеге ETL басшыларымен уақытында назар аударды және негізінен 020-ға арналған жоба тәжірибесін қорытындылау ретінде қызметкерлерімен бірлесіп, "қосалқы кілт" жобаларын басқару жөніндегі әзірлеген кеңесшілерді нұсқаулықта шақырды. Ұлттық филиалдарының басшыларына арналған компанияның "ішкі кілт" жобалары нарығының перспективаларын, осы жобалар үшін жұмыс істеудегі қиындықтарды және негізгі ұйымдастырушылық-басқарушылық шешімдерді түсінуге мүмкіндік берді. Атап айтқанда, жобаның өмірлік циклінің типтік моделі нұсқаулық, жобаның типтік тәуекелдері мен проблемаларын және басқаларын қамтыды.

Intermède

Эрикссон 1996 және 1997 жылдары Еуропада да, континентальды Ұлыбританияда да "қосалқы кілт" жобалары арқылы көптеген келісімшарттар жасай алды. Осы сегментін қызметтері дамытудың алдыңғы қатарында ETL болды: "Эрикссон" құрылымында біз бірінші болып кең көлемде "кілтпен" шешімдер нарығын игере бастадық. Біз жасай алатын және өзгерте алатын технологиялар, шешімдер және know-how енді басқа аймақтар мен елдерде қолданыла бастады" (Брайан Бери, Linx (1997) ETL Internal Newsletter, Issue 28, Ericsson). Бірақ кілт жобалары бойынша ETL-де әзірленгендерге қарағанда бизнесті кеңейту тенденциясы компанияда қосымша құзыреттер мен қабілеттерді қажет етті. Бұл, ең алдымен, байланыс желілерін жобалау сияқты техникалық қабілеттерге емес, жобаларды басқару қабілеттеріне қатысты болды. Ол үшін ETL құрылымында "қызметтер және кілттерге арналған шешімдер" (Turnkey Solutions Services-TSS) деп аталатын ұйым құрылды, оның негізгі қызметкерлері бірінші кілт жобасына қатысқан басшылар болды. 1997 жылы құрылған ұйым, ең алдымен, бірінші жобада құрылмайтын, бірақ басқа жобалар үшін жобалық қабілеттерді дамыту бойынша қажет болатын консультациялық міндеттерге ие болды. Ұйым жобаларды басқару саласындағы құзыреттілік пен білім орталығы ретінде жұмыс істеді. Еуропа елдеріндегі TSS міндеттеріне басқа ұлттық филиалдар өткізетін тендерлерге қолдау және қатысупроцестері кірді. Барлық іске асырылып жатқан тағы бір маңызды міндет "кілтпен" жобалардағы тәжірибе мен білімді құжаттау және анықтау болды.

Пайдалы білім мен тәжірибені TSS қызметкерлері "түсіну" және құжаттау, оларды кейінірек пайдалану үшін жүйелі түрде талдау, біріктіру мақсатында бір немесе бірнеше жобаларға тағайындалды. Тәжірибені жалпылау өмірлік циклінің төрт фазалы моделін "кілт" жобасын жасауға мүмкіндік берді, онда барлық құзыреттер, процестер мен білімге сәйкес келеді:

1. Белгісіз перспективалар кезеңі немесе бастапқы кезең (front-end) (fuzzy and): тапсырыс берушінің талаптарын түсіну, анықтау және талдау;
2. Келісімшарт және тендер кезеңі: ұсыныстар дайындау, тендерге қатысу ұсыныстарын талдау, қайта келіссөздер жүргізу, келісімшартты сатып алу;
3. Іске асыру кезеңі (deliver and implement phase): желіні жобалаудан интеграцияға дейінгі іске асыруды жобаны басқару;
4. Даму және қолдау кезеңі (enhance and support phase): желілерге қызмет көрсету, олардың жұмысын кеңейту, қолдау және дамыту қызметтерін ұсыну.

TS жобаның барлық кезеңдері 2000 жылдың басында бірқатар тәжірибелер мен процедураларды тиімді қамтитын жасай алды. Бастапқы кезеңдегі білім мен қабілеттер, процедуралар ғана аландаушылық туғызды.

Maturité

Эрикссон компаниясының жергілікті филиалдары мен азық-түлік департаменттері негізгі жобалармен, оларды сәтті сатып алу және жүзеге асыру үшін компанияның жоғары басшылығы қажетті құзыреттерді әзірлеумен айналысса, осы сегментте ұзақ мерзімді стратегиялық ұйымдастырушылық шешімдерді әзірлеумен және тәжірибе жинақтаумен айналысты. Компанияның стратегиясына 1996 жылы "ішкі кілт" негізінде әзірленген және желілік шешімдерді ұсыну арқылы басқарылатын 020 сияқты үлкен өзгерістер тұтынушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған енгізілді.

Алайда, тек 1990 жылдардың аяғында бұл стратегиялық жоспарларды жүзеге асыру басталды. 1999 жылы барлық бытыраңқы бизнес-бөлімшелер, "кілтпен" жобаларды іске асыру және қызметтерді ұсыну саласындағы барлық Ericsson Services консультациялық толықтығымен әр түрлі қызмет ірі, бірыңғай, орталықтандырылған білімге ұйымдық біріктірілді, "компанияның кешенді дайын шешімдерді жеткізуші, мұқият және сенімді серіктес ретіндегі жүйелік интегратор, ұстанымын нығайту үшін". Содан кейін 2000 жылы базасында консультативтік органның маңызды құрылым-Ericsson Global Services пайда болды, оның тек кеңес беру міндеттеріне ғана емес, сонымен қатар бүкіл әлем бойынша көмек көрсету және "қосалқы кілт" жобаларына қатысу кірді. EGS басқаларға 2001 жылдың қыркүйегінде кеңес бермейтін немесе қолдау көрсетпейтін, бірақ барлық жобаларды толыққанды жүзеге асыратын стратегиялық бөлімшесіне бизнес айналды. Бес ірі бизнес бөлімшелерінің біріне EGS жаһандық деңгейде компаниялары айналды. Ұлыбританиядағы Turnkey Solutions сияқты бұрын ұлттық филиалдарының ішіндегі қатысқан барлық ұйымдар негізгі жобаларға жаңадан құрылған EGS-ке толығымен көшті.

EGS "ішкі кілт" қызметтері мен шешімдеріне сұраныстың күрделенуіне және артуына жауап ретінде даму процесін құрылғаннан кейін жалғастырды. EGS аймақтық нарықтарды қамтитын 2003 жылы 120 жергілікті 140 елдегі компаниядан тұратын 28 географиялық бірлік пен Vodafone сияқты жұмыс істеуге бағытталған ірі жаһандық клиенттермен бірнеше клиенттік компаниялар болып қайта құрылды.

EGS жобаларының портфелі бір уақытта ұйымдастырылды. "Эрикссон" компаниясы өз клиенттері үшін 250 есе жеке түрлерінің орнына ұсынған қызметтер мен жобалардың барлық спектрі әртүрлі кезеңдеріндегі мобильді операторлардың қажеттіліктеріне бағытталған даму циклінің 7 қосалқы портфелге тапсырыс берді (бастапқы идеясынан бастап бизнесті құрудың толыққанды техникалық операцияларға дейін). 2003 жылы портфель тағы бір рет қайта құрылып, үш топқа бөлінді – интеграция, кеңес беру және басқару (AIM – integrate, advise, manage). Бұл ретте "қосалқы кілт" шешімдері барлық ұсынылған терілді. Портфельді басқару міндеттерінің бірі AIM портфелінен үлгі шешімдермен қамтамасыз етілуін барлық келісімшарттардың 75% - ы қамтамасыз ету болды.

Сонымен бірге басқару әдістемесін EGS жобалық белсенді дамытты. Тәжірибені интеграциялау, жинақтау және талдау барысында стандартталған процедуралар мен бизнес-процестер стандартты шешімдерге байланысты пайда бола бастады. Барлық жобалардың жана түрлері процестер мен процедураларын басқару ғана емес, сонымен қатар басқару процестерімен де жоба портфелін байыпты өзгертілген және PROPS -тің бұрыннан қалыптасқан толықтырылған білім жиынтығымен келісілген.

Сұрақтар

1."Кілтпен" жобалармен жұмыс істеу үшін арнайы құрылымды құрудың артықшылықтары мен кемшіліктері қандай?

2.Сипатталған мерзімде " кілтке дейін " жобалармен байланысты білімді басқару логикасы мен бағыттары қалай өзгерді?

3.Сипатталған кезең ішінде жобаларды басқарудың ұйымдастырушылық құрылымы не үшін өзгерді? [15]

4 Кәсіпорынның инвестициялық стратегиясы және оны әзірлеу әдістері

Мақсаты -инвестициялық стратегияның мазмұнын және оны әзірлеу тәртібін қарастыру

Жоспар:

4.1 Инвестициялық стратегия және оны әзірлеу кезектілігі

4.2 Инвестициялық қызметтің стратегиялық мақсаттарын қалыптастыру

4.3 Инвестициялық қызметтің стратегиялық бағыттарын негіздеу.

4.1 Инвестициялық стратегия және оны әзірлеу кезектілігі

Егер біз ұйымның қызметіндегі принципті тәсілдер ретінде жалпы стратегияның анықтамасына сүйенетін болсақ, онда инвестициялық стратегияны ұзақ мерзімді жоспарлар немесе амалдарды инвестициялауды сипаттауға және осы шаралар кешенін жоспарларды іске асыру бойынша қалыптастыруға болады.

Инвестициялық стратегияның мәні кәсіпорынның даму бағыттарын ескере отырып, кәсіпорын үшін инвестициялардың жалпы жоспарын қалыптастыру, ең маңызды инвестициялық ұзақ мерзімді перспективада объектілерді анықтау болып табылады.

Оларды ұйымның инвестициялық стратегияда іске асырудың бағыттары мен мақсаттары инвестициялық қызметінің шеңберін анықтайды. Кейбір ұсыныстардың негізінде инвестициялардың бағыттары, инвестициялық ресурстардың көздері, кірістілік пен табыс нормалары және т.б. туралы шешімдер басқарушылықта қабылдауға болады. Егер жалпы іс жүргізу тәжірибесінде американдық инвестициялық мақсаттар дәстүрлі түрде нақтыланған және өлшенетін болса, мысалы, Жапонияда стратегияны жүзеге асыру тәсілі әртүрлі болды. "Фирма философиясы" термині қолданылады. Шектеулер мен шектеулер жоқ, бастысы-ортақ мақсатқа жету.

Инвестициялық стратегиялардың келесі жіктемелері ғылыми әдебиеттерде табуға болады:

Инвестициялау мақсаттары бойынша инвестициялық стратегияларды жіктеу: агрессивті өсу стратегиясы, жинақтау стратегиясы, тиімді меншік иесінің стратегиясы, қалыпты өсу стратегиясы, алыпсатарлық сатып алу немесе біріктіру стратегиясы;

Инвестициялық стратегияларды басқару түрі бойынша жіктеу: "Икемді әрекет стратегиясы,"Жинақтау стратегиясы, "Озық нарық стратегиясы".

Кірістілікке негізделген инвестициялық стратегиялардың жіктелуі: теңгерімді өсу стратегиясы, капитал өсімі стратегиясы, ағымдағы кірісті қамтамасыз ету стратегиясы;

Инвестициялық белсенділікке негізделген инвестициялық стратегиялардың жіктелуі: консервативті стратегия, прогрессивті стратегия, экстенсивті стратегия. [16]

Инвестициялық стратегияны әзірлеу кезеңдерін тізімдейміз.

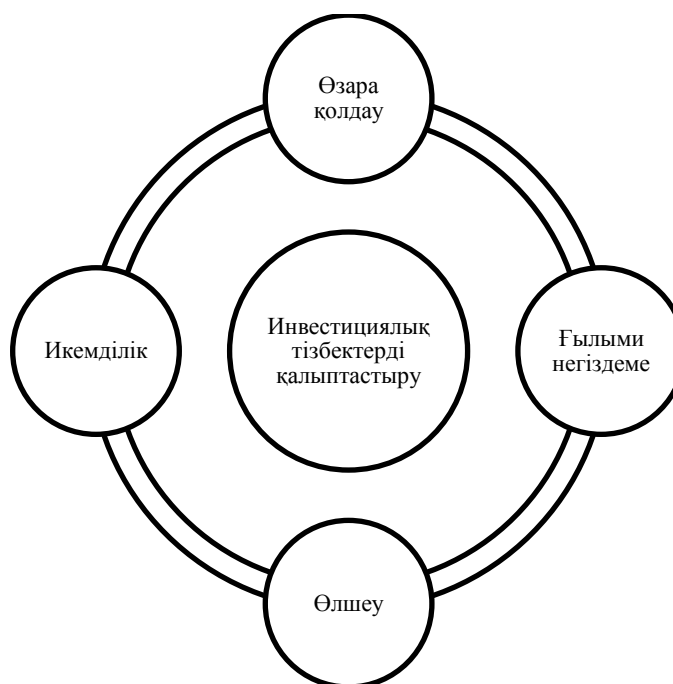
1. Уақыт көкжиегін инвестициялық стратегияда қалыптастыру.
2. Инвестициялар нарығының жай-күйін және сыртқы ортаның детерминанттарын талдау.
3. Кәсіпорынның СВОТ инвестициялау мәселелері бойынша талдауы.
4. Стратегиялық мақсаттарды қалыптастыру
5. Стратегиялық баламаларды таңдау және талдау
6. Инвестициялық ресурстардың көздерін анықтау.
7. Инвестициялық саясатты қалыптастыру
8. Инвестициялық стратегияны іске асыру жөніндегі арнайы бөлімдер құру.
9. Экономикалық белгілерге негізделген маңызды стратегияны бағалау.

4.2 Инвестициялық қызметтің стратегиялық мақсаттарын қалыптастыру

Инвестициялық қызметтің стратегиялық мақсаттары келесі талаптарға сай болуы керек (7-суретті қараңыз):

И. А. бланкі стратегиялық мақсаттарды қалыптастырудың келесі кезеңдерін анықтайды:

1. Инвестициялық қызметті ретроспективті талдау.

Сурет 7 -Инвестициялау мақсаттарына қойылатын талаптар[2, 188б.]

2. Инвестициялық қызметінің негізгі стратегиялық мақсатын кәсіпорында тұжырымдау. Нақты және өлшенетін болып анықталуы керек.

3. Кедергі келтіретін инвестициялық қызметтің немесе негізгі мақсатқа қол жеткізуді қамтамасыз ететін пессимистік және оптимистік перспективалық көрсеткіштерін анықтау.

4. Шектеулерді объективті ретінде есепке алу

5. Негізгі стратегиялық мақсаттар жүйесін инвестициялық қызметтің негізгі мақсатына қол жеткізуді қамтамасыз етуін қалыптастыру:

- Инвестицияларды арттыру қарқыны;

- Бағалы қағаздар мен нақты активтердің арасындағы инвестициялардың арақатынасы;

- Пайда маржасы;

- Тәуекел нормативтері;

- Инвестициялаудың қарыз және меншікті қаражаттарының арақатынасы.

7. Инвестициялық стратегиясына енгізілген кәсіпорынның көмекші қолдау мақсаттарының жүйесін қалыптастыру

8. Кәсіпорынның инвестициялық стратегиясының "мақсат ағашы".

9. Кәсіпорынның барлық стратегиялық мақсаттарын инвестициялық қызметін іске асыру талаптарын ескере отырып түпкілікті даралау. "[2, 194-200 б.]

4.3 Инвестициялық қызметтің стратегиялық бағыттарын негіздеу

Кәсіпорынның инвестициялық қызметінің стратегиялық бағыттарын әзірлеу барысында келесі міндеттер шешіледі:

1. Жекелеген кезеңдерінде инвестициялаудың әртүрлі келешек кезеңнің нысандарының арақатынасын анықтау.

2. Инвестициялық салалық бағытын қызметпен анықтау.

3. Аймақтық бағытын инвестициялық қызметпен анықтау. [2, 200 б.]

И. А. Бланк инвестициялық қызметтің салалық бағытын нысаны бойынша анықтау инвестициялық стратегияларды құру кезіндегі ең күрделі міндет болып табылады. Ол былай деп жазады: "Бірінші кезеңде саланы шоғырландыру немесе инвестициялық қызметті әртараптандырудың орындылығы зерттеледі. Көбінесе корпоративтік қызметтің бастапқы кезеңі оның инвесторлар жақсы білетін бір салада шоғырлануымен байланысты. Батыс тәжірибесіне шолу көрсеткендей, көптеген табысты инвесторлардың шоғырлану стратегиялары арқылы қол жеткізген жоғары байлығы, яғни ғылымды қажет ететін өнімдердің белгілі бір түрлерін (компьютерлік техника, компьютерлік бағдарламалар және т.б.) өндіру ерекше айқын мысал болып табылады.

Екінші кезең белгілі бір салалар жиынтығы шеңберінде инвестициялық қызметті салалық әртараптандырудың әртүрлі түрлерінің өміршеңдігін зерттеуді қамтиды.

Үшінші кезең әртүрлі байланысты емес салалар топтары контекстінде инвестициялық қызметті әртараптандырудың әртүрлі нысандарының өміршеңдігін зерттеуді қамтиды. Мұндай стратегияның қажеттілігі біраз уақыттан бері жұмыс істеп келе жатқан көптеген ірі және орта кәсіпорындар үшін дәстүрлі түрде таңдалған салалар (жеке немесе белгілі бір топтар шеңберінде) ұзақ мерзімді дамуды бәсеңдетіп, инвестициялардан жоғары табыс алуға кедергі келтіріп, кейде олардың алдын-ала анықталғандығынан туындайды. нарықтағы стратегиялық осалдығы. Бұл кәсіпорындар үшін басқа дәстүрлі емес салаларға инвестициялар кеңейтудің жаңа әлеуетін ашуы мүмкін.

Осылайша, инвестициялық қызметті салалық таңдау екі негізгі инвестициялық стратегиямен байланысты: белгілі бір сала бойынша инвестициялық пайданы барынша арттыруға бағытталған бәсекелестік және салааралық бөлімшелердің дұрыс үйлесуі арқылы инвестициялық пайданы (инвестициялық тәуекел деңгейін төмендету кезінде) барынша арттыруға мүмкіндік беретін портфельдік.

Келесі негізгі компоненттерге сәйкес экономиканың әртүрлі секторларының (кіші секторлардың) инвестициялық тартымдылығы бағаланады.

Синтетикалық (жиынтық) бағалау нәтижелері ретінде қарастырылған жоғарыда аталған аспектілердің әрқайсысы тиісті статистикалық мәліметтер мен кәсіби пікірлерге негізделген аналитикалық бағалаудың нақты көрсеткіштерін қамтиды.

1. Саланың өсу ықтималдығы.

2. Әдеттегі салалық кәсіпорынның тиімділік деңгейі салалық инвестициялық тәуекелдердің шамасы болып табылады. [2, 204-206 б.]

И. А. Бланк ел өңірлерінің инвестициялық тартымдылығын бағалаудың мынадай сипаттамасын береді. Әдістеменің алдыңғы басылымындағыдай нақты аналитикалық көрсеткіштерді есептеуге және зерттеуге негізделген.

1. Мынадай талдамалық көрсеткіштер негізінде өңірдің жалпы экономикалық даму деңгейі бағаланады:

- өңірдің Ұлттық жалпы ішкі өнімге және кірістерге қосқан үлесі;
- өңірде жан басына шаққанда өндірілген өнеркәсіп және ауыл шаруашылығы өнімінің көлемі;
- халық табысының орташа деңгейі;
- өңірдегі өткен жылдардағы күрделі салымдардың орташа жылдық көлемі, басқа факторлармен қатар.

2. Инвестициялар деңгейі және өңірдің инфрақұрылымын дамыту. Бұл элемент төменде келтірілген негізгі көрсеткіштермен сипатталуы мүмкін:

- Жергілікті деңгейде өндірілген негізгі құрылыс материалдарының саны;
- аудандағы құрылыс мердігерлерінің саны;
- Жергілікті деңгейде өндірілген энергетикалық ресурстардың саны (электр энергиясына қайта есептегенде);

- 100 шаршы шақырым жерге темір жолдар мен қатты жабынды жолдар саны;

- өңірдің қор және тауар биржаларына қолжетімділігі;
- бағалы қағаздар нарығында жұмыс істейтін брокерлік фирмалардың саны, басқалармен қатар.

3. Аймақтың демографиялық сипаттамаларын бағалау үшін келесі бастапқы көрсеткіштер қолданылады:

- аймақтың қалалық және ауылдық тұрғындарының арақатынасы;
- еңбекке қабілетті халықтың пайызы (меншіктің барлық нысандарындағы кәсіпорындар мен ұйымдарда жұмыс істейтіндер және жеке еңбек қызметімен айналысатындар);

- еңбекке қабілетті халықтың білім деңгейі

4. Өңірдің нарықтық қатынастары мен коммерциялық инфрақұрылымының даму деңгейін бағалау үшін мынадай түйінді көрсеткіштер пайдаланылуы мүмкін:

- өңірдің іскер халқының жалпы санындағы мемлекеттік емес кәсіпорындардың үлесі;

- мемлекеттік емес кәсіпорындардың өнеркәсіптік және ауыл шаруашылығы өндірісінің көлемі;

- шетелдік әріптестермен өңірлік бірлескен кәсіпорындардың саны;

- өңірдің өнеркәсіптік және ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы көлеміндегі мемлекеттік емес кәсіпорындар өнімдерінің үлесі.

5. Өңірдегі инвестициялық қызметтің қауіпсіздік деңгейі мынадай көрсеткіштерді пайдалана отырып бағаланады:

- 100 000 тұрғынға шаққандағы экономикалық қылмыстар деңгейі;

- соңғы үш жылда басталған жобалардың жалпы санына қатысты аяқталмаған құрылыс жобаларының үлесі;

- өңірдегі кәсіпорындардың үлесі шекті рұқсат етілген нормалардан асатын зиянды шығарындылар;

- орташа радиациялық фон

Экономика секторларының инвестициялық тартымдылығын бағалау кезінде бұрын ескерілгендермен салыстыруға болады, аймақтың инвестициялық тартымдылығын бағалаудың интегралды көрсеткішін есептеу әдістемесі мен тәртібі. Келесі жеке элементтің маңыздылығын кешенді бағалау процесінде қолдануға болады және кәсіби құралдармен тексерілді:

- өңірдің жалпы экономикалық даму деңгейі -35% құрайды;

- инвестициялық инфрақұрылымды дамыту деңгейі -15% құрайды;

- өңірдің демографиясы -15% құрайды;

- нарықтық қатынастар және коммерциялық инфрақұрылымды дамыту деңгейі -25% құрайды;

- өңірдегі инвестициялық қызметтің қауіпсіздік деңгейі -10% құрайды.

Келесі формула (1) ел аймақтарының инвестициялық тартымдылығын өлшейтін интегралды дәрежелік көрсеткішті есептеу үшін қолданылады:

$$РИП_p = \sum_{i=1}^n РЭР_i \times ЗЭР_i, \quad (1)$$

мұндағы РИПр – елдің немесе аймақтың инвестициялық тартымдылығының маңызды рейтингтік көрсеткіші;

РЭР_i – қарастырылып отырған аспектіні аймақтың бағалауы үшін орташа рейтинг;

ЗЭР_i – облыстың жалпы бағалауындағы тиісті компоненттің маңыздылығын ондық бейнелеу.

Елдің әрбір өңірінің инвестициялық тартымдылық деңгейі интегралдық дәрежелік көрсеткішті есептеу нәтижелерін пайдалана отырып бағаланады. Олар осындай бағалау барысында белгіленеді:

- барлық санаттар инвестициялық тартымдылығы жоғары аймақтар, инвестициялық тартымдылығы орташа аймақтар және инвестициялық тартымдылығы төмен аймақтар.

Аймақтардың инвестициялық тартымдылығын анықтау үшін қолданылатын факторлар әдетте тұрақты, сондықтан бағалау үш-төрт жыл сайын жүргізілуі мүмкін.

Еліміздің экономика секторлары мен өңірлерінің инвестициялық тартымдылығын бағалау фирмалардың инвестициялық стратегияларын салалық және географиялық әртараптандыру жөніндегі басқарушылық шешімдердің негізділігіне ықпал етеді және неғұрлым табысты инвестициялық қызметтің дамуына ықпал етеді.

Инвестициялық қызметтің әзірленген стратегиялық бағыттары іске асырудың нақты мерзімдеріне байланысты бөлінеді. [2, 204-215 б.]

Кейс

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті үшін студенттер стратегиялық инвестициялық мақсаттар әзірледі. Тренингті дамытудың стратегиялық мақсаттарын тұжырымдау процесінің негізгі кезеңдерінің нәтижелері төменде көрсетілген.

Ахмет Байтұрсынов КӨУ

Бес жылдан кейін мақсат-дамыту үшін зияткерлік орталық (қызметкерлердің болуы) құру.

онлайн оқыту жабдықтары

мамандарды таңдау және даярлау

Жыл сайын 10 миллион теңге бөлу..

Бірінші жылы жабдықты сатып алу, екінші жылы персоналды оқыту және үшінші жылы бағдарламалық жасақтама жасау.

- Өткенді талдау көрсеткендей:

- Қостанай облысында мұндай бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу қажет және әлеуеті бар орталық жоқ;

Инвестициялық белсенділік көрсеткіштерінің эволюциясындағы оның негізгі мақсатына жетуді қамтамасыз ететін тілектер мен ықтимал заңдылықтарды анықтау:

- Moodle сандық ұсыныстарын пайдалану
- Компьютерлік жабдықты сатып алу;
- сенімді Интернетке қол жеткізу

Негізгі мақсатқа жетуге кедергі келтіретін жеке инвестициялық қызмет нәтижелерінің өсуіндегі жағымсыз ықтимал заңдылықтарды анықтау:

- Инвестицияларды ұлғайту
- тағы бір зияткерлік орталық құру

Кәсіпорынның стратегиялық инвестициялық позициясы үшін белгіленген өлшемдерге сәйкес келуге тырысқанда объективті шектеулерді назарға алу:

- Уақыт шектеулері және шектеулі ресурстар
- Кадрлық ресурстар

Инвестициялық қызметтің негізгі стратегиялық мақсаттары үшін оның жан-жақты мақсатына қол жеткізуге кепілдік беретін негіз құру:

- жөндеуге арналған күрделі шығындар және жабдық шығындары
- Кадрларды іріктеу

Кәсіпорынның инвестициялық стратегиясы үшін көмекші мақсаттар жүйесін құру:

- Тәжірибе мен оқу үшін пайдалану..

Стратегиялық мақсаттарды құру процесінің әр кезеңінде нақты не қосу керек? Қандай элементтерді өзгерту немесе жою керек?

5 Инвестициялық жобаларды қаржыландыру әдістері

Мақсаты-инвестициялық жобаларды қаржыландыру әдістерін зерттеу.

Жоспары:

5.1 Қаржыландыру түрлері мен форматтарының жіктелуі.

5.2 Облигациялық қарыздар .

5.3. Лизинг

5.4 Қаржылық жоспарлау

5.1 Қаржыландыру түрлері мен форматтарының жіктелуі

Ковалев В. В. және басқалардың айтуы бойынша [9, 235 б.], жобалық қаржыландыру - бұл белгілі бір инвестициялық жобаның қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін бөлінген қаражатты қатаң мақсатты пайдалану. "Жобалық қаржыландыру негізінен қаржылық активтерге емес, нақты өмірге инвестиция салуды көздейтін инвестициялық жобаларды қаржыландыру үшін қолданылады. Атап айтқанда, ол жаңа өнім санаттары мен технологиялық жетістіктерді құруға бағытталған инновациялық жобаларды қаржыландыруда маңызды рөл атқарады. Жоба іштен де, сырттан да қаржыландырылуы мүмкін. Инвестициялық жобасын жүзеге асыруды жоспарлаған кезде, операциялық қызметтен түсетін түсімдердің орнына, артық активтерді сату және т. б. ішкі қаржыландыру қолданылады. Әдетте, жобаны ішкі қаржыландыру үшін қаражатты қалай бөлу туралы шешім қабылдамас бұрын, тиісті инвестициялық жоба үшін техникалық-экономикалық негіздеме мен ішкі бизнес стратегиясын әзірлеу маңызды. Бұл жағдайда хат іс жүзінде" іс-қимыл жоспары", яғни инвестициялық жобаны жүзеге асыру жөніндегі іс-қимыл жоспары болып табылады. [9, 235 б.] "Қарыз бен меншікті капиталдың, сондай-ақ қаржыландырудың гибридті түрлерінің арасындағы айырмашылық сыртқы жобалық қаржыландыру арқылы жүзеге асырылады. Жобалық субсидиялар, мемлекеттік кепілдіктер және мақсатты инвестициялық салық жеңілдіктері түріндегі бюджеттік қаржыландыру сыртқы жобалық қаржыландырудың ерекше түрі бола алады.

Қарыздық жобалық қаржыландыру

Қарыздық жобалық қаржыландырудың негізгі көздері: (а) мамандандырылған инвестициялық кредиттік желілерді қоса алғанда, инвестициялық банктің кредиттері; (б) нысаналы облигациялық қарыздар; (в) жобаның бизнес-жоспарында сатып алу көзделген жабдықтың лизингі; және (г) төлемдерді бөліп-бөліп төлеумен жобаға байланысты активтерді сатып алу (коммерциялық жобаға кредит). [9, 236 б.]

Инвестициялық несиенің келесі сипаттамалары бар:

- ол ұзақ мерзімді;

-инвестициялық жобаның бизнес-жоспары мұқият ойластырылуы керек;

- жеткілікті мүліктік қауіпсіздік қажет;
- қаржылық жағдай туралы толық ақпарат қажет;
- бөлінген қаражаттың пайдаланылуын банктік бақылау және ұзақ жеңілдік кезеңі. [9, 236-238]

Несие желісі-бұл қарыз алушы мен банк заңды түрде қол қойған келісім, ол банкті қарыз алушыға белгіленген мерзімде және белгілі бір мөлшерде несие беруге міндеттейді. [17, 18, 19]

Несие желісі екі жаққа да тиімді несие, өйткені ол пайдаланылған ақша мөлшерін жоспарлауға және келіссөздер мен жаңа несиелік келісім жасау кезінде уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді. Несие желісі қарыз алушыға белгілі бір сомаға несиені толық немесе ішінара алуға, оны өтеуге, содан кейін несие желісін пайдалану мерзімі ішінде қайтадан қарызға алуға мүмкіндік береді. Әдетте, қарыз алушының баланстық ақпараты айналым қаражаттарын орналастыру және оларды қалыптастыру көздері несие желісінің мөлшерін анықтау үшін қолданылады. Формуланы қолдана отырып, несие желісінің мөлшерін анықтауға болады.

$$P = (ПЗ + НН + ГП + ДЗ + ТО) - (КЗ + СС), \quad (2)$$

Мұндағы P – несие желісінің мөлшері; ПЗ – өндіріс шығындары; НН – аяқталмаған өндіріс; ГД – дайын өнім; ДЗ – дебиторлық берешек; ТО – жөнелтіленген тауар; КЗ – кредиторлық берешек; СС – меншікті қаражат. Қаржылық жағдайы жақсы кәсіпорындар мен ұйымдар үшін несие желісі ашылды. Несиелік келісім несие желісін ұсынады. Тараптар белгілі бір жағдайларда кредиттік келісімде қарыз шарттарының өзгерістерін көрсете алады. [17, 338-341 б.]

Мақсатты облигациялық несиелер-бұл инвестициялық жобаның бастамашысы нарықта шығаратын және сататын арнайы ұзақ мерзімді облигациялар, олар түскен қаражат тек жобаның жарияланған инвестицияларын қаржыландыруға жұмсалады. [9, 240 б.]

Жабдықты жалға алу кезінде ол алдымен жалға беріледі, содан кейін жалдау қатынастары тоқтатылған кезде оның құнына (есептік немесе алдынала келісілген) баламалы бағамен (ықтимал) сатып алынады деп болжанады. Жабдықты тікелей немесе қарыздық арқылы сатып алумен салыстырғанда, қаржыландыру көбінесе жабдықты жалға алу кезінде тиімдірек болады. [9, 241 б.]

Несиеге инвестициялық өнімдерді (жабдықтарды, жылжымайтын мүлікті, материалдық емес активтерді және т.б.) сатып алу (яғни тауарлық немесе коммерциялық несие деп аталатын бөліп төлеу арқылы) да қарастырылып отырған инвестициялық жобаны мақсатты несиелік қаржыландырудың бір түрі болып табылады. Ол талап етілетін инвестициялық өнімдерді несиеге - теориялық тұрғыдан, тең шарттарда және тиісті құн баламасында - алдымен банктен мақсатты инвестициялық несие

алудың орнына, қаржыландырудың бұл түрі өте сәтті болуы мүмкін. Бұл транзакциялардың уақыты мен құнын қысқартады. [9, 242 б.]

Үлестік қатысу есебінен жобаны қаржыландыру

Үлестік қатысу есебінен жобаны қаржыландыру екі негізгі нысанда жүзеге асырылуы мүмкін:

Біріншісі-белгілі бір инвестициялық жобаны қаржыландыру қажеттілігі үшін жарияланған акционерлік қоғам түріндегі қолданыстағы кәсіпорын акцияларының қосымша эмиссиясы.

Инвестициялық жобаларды мақсатты үлестік қаржыландырудың едәуір кең таралған әдісі-бұл тек инвестициялық жобаны жүзеге асыру үшін құрылтайшылардың қатысуымен жаңадан құрылған компания құру.

Инвестициялық (инновациялық) жобаларды іске асыру үшін құрылған жаңадан құрылған еншілес компаниялардың келесі мақсаттары үшін (ағылшын тілінде олар көбінесе «spin-offs» деп аталады) ірі көпсалалы (эртараптандырылған) фирмалардың мақсатты акционерлік қаржыландыруы тартылады:

- кез келген өндіретін пайдалы өнімді өндіру мен өткізуді кеңейту.
- оның мамандандырылған бөлімшелері (шеберханалар, учаскелер), оларды компаниядан тәуелсіз еншілес акционерлік қоғамдарға (жабық) бөлу арқылы.

- бұрыннан бар бөлімшелерді бөлу арқылы емес, керісінше бас компанияның әртүрлі бөлімшелерінен (құрылымдық бөлімшелерінен) қажетті мүлікті жаңадан құрылған еншілес компанияға беру арқылы өздері үшін түбегейлі жаңа өнімдер құру; бұл тұрғыда жаңадан құрылған еншілес компаниялар кейде "сыртқы кәсіпорындар" деп аталады. [9, 242-246 б.]

Жобалық қаржыландырудың аралас нысандары

Жобалық қаржыландырудың аралас нысандарына бірінші кезекте мыналар жатады: инновациялық кредиттер; айырбасталатын акциялардың нысаналы қосымша эмиссиясы (оның ішінде артықшылықты); нысаналы айырбасталатын облигациялар шығару.

Инновациялық несие-бұл жаңа өнімді немесе жаңа технологиялық процесті игерудің белгілі бір инновациялық жобасына жаңадан құрылған (немесе бөлінген) кәсіпорынға берілетін жобалық несиенің ерекше түрі.

Несие беруші үшін өнертапқыштық несие беру төменде сипатталғанды білдіреді. Несие инновациялық жобаның бизнес-жоспарын (бұл жағдайда оны жүзеге асыру үшін құрылған кәсіпорын) мұқият зерделегеннен кейін беріледі, егер жоба сәтті жүзеге асырылса, несие бойынша өтелмеген қарызды айтарлықтай меншікті капиталға айырбастау тиімді болатынын түсінеді. қарыз алушыға болашақта ешқандай ақша жұмсамайтын кәсіпорындағы үлес.

Белгілі бір жобаға қаражат тарту мақсатында акциялар шығаратын қарыз алушының облигацияларына айырбасталуы мүмкін акцияларды орналастыру-айырбасталатын акциялардың тағы бір мақсатты шығарылымы. [9, 247 б.]

Мақсатты айырбасталатын облигацияларды сату қосымша акцияларын уақыт бойынша сатумен салыстыруға болады, бірақ бұл стандартты мақсатты облигацияларға қарағанда айырбасталатын облигацияларды сатып алу ықтималдығы жоғары болған кезде мағынасы бар. Бұл инвесторларға эмитент-кәсіпорынның акцияларын сатып алуға (кейіннен қайта сату үшін) мүмкіндік береді, оның тиісті ірі инвестициялық жобасы эмиссия объектісі болып табылады немесе ақыр соңында өз қолына шоғырландырады. [9, 248 б.]

5.2. Облигациялық қарыздар

Ұйым өз облигацияларын шығару арқылы инвестицияларды қолдау үшін ақша жинай алады.

Селезнева Н.Н. мен Ионованың пікірінше, облигациялық несиенің келесі артықшылықтары мен кемшіліктері бар:

Облигациялар шығарудың артықшылықтары мыналарды қамтиды

- облигациялар салыстырмалы түрде төмен қаржылық пайыздық міндеттемелермен шығарылуы мүмкін (банктік несие немесе акциялар бойынша дивидендтер бойынша пайыздық мөлшерлемелермен салыстырғанда), өйткені олар ұйымның активтерімен қамтамасыз етілген және банкроттық жағдайында олар бойынша талаптарды қанағаттандыруда басымдыққа ие

- Облигациялар инвесторларға акцияларға қарағанда аз қауіп төндіретіндіктен, олардың таралу әлеуеті жоғары.

- облигацияларды қарыз көзі ретінде пайдаланудың бірнеше кемшіліктері бар: оларды жарғылық капиталды ұлғайту немесе шығындарды жабу үшін пайдалану мүмкін емес (оның орнына банктік немесе коммерциялық несие ұйымның қаржылық қызметінің жағымсыз салдарын өтеу үшін пайдаланылуы мүмкін);

- оларды шығару қымбатқа түседі және көп уақытты алады

- Облигациялар инвесторларға акцияларға қарағанда аз қауіп төндіретіндіктен, олардың таралу әлеуеті жоғары.

Алайда, облигацияларды қарыз көзі ретінде пайдаланудың бірнеше кемшіліктері бар: оларды жарғылық капиталды ұлғайту немесе шығындарды жабу үшін пайдалану мүмкін емес (оның орнына банктік немесе коммерциялық несие ұйымның қаржылық қызметінің жағымсыз салдарын өтеу үшін пайдаланылуы мүмкін); оларды шығару қымбатқа түседі және көп уақытты алады [21].

Облигациялық қарыздың артықшылықтарын Н.В. Киселева, Т. В. Боровикова, Г. В. Захарова және т. б. бағалайды.:

Корпоративтік облигациялар қайталама нарықта қалып қойғандықтан, инвесторлар әрқашан номиналды және нарықтық бағалар арасындағы айырмашылықты пайдалана алады. Бұл, бір жағынан, мұндай бағалы

қағаздардың иесі нарықтағы облигациялардың бағасымен байланысты емес тұрақты кіріс алатындығына негізделген.

Селезнева Н. Н. және Ионова А. компанияның несиелік қабілетіне назар аударады. Инвесторлар үшін ықтимал несиелік тәуекел тұрғысынан оның шынайы несиелік қабілетін белгілейтін ұйымның несиелік ұпайы оның облигациялық несиені ұйымдастыру қабілетіне және оның құнына әсер етеді, дейді авторлар.

Шығарылған және "базалық облигация" деп аталатын кірістілік деңгейі мен баға белгілеу бағалары арасындағы айырмашылық, сондай-ақ ұйымның несиелік ұпайы қор нарығындағы несиелік спрэдті анықтайды.

Эмитент облигациялық қарызды орналастыру үшін қосымша төлейтін несиелік спрэдті төмендету ұйымның жоғары несиелік қабілеттілігі мен оның сенімді қарыз алушы ретіндегі беделінің арқасында мүмкін болады. Екінші жағынан, ұйымның несиелік қабілеттілігінің төмендігі және соның салдарынан оның облигацияларының несиелік рейтингінің төмендігі облигациялық несиенің орындалуын қамтамасыз ету үшін несиелік спрэдтің өсуін қажет етеді. Табысы негізгі облигацияның кірістілігі мен несиелік спрэдтің үйлесімі арқылы алынған инвесторға облигацияның инвестициялық тартымдылығына тек осы жағдайда кепілдік беріледі.

Жолақтардың нарықтық құны мен мерзімінен бұрын өтеу бағасы арасындағы айырмашылық облигацияларды өтеудің экономикалық тиімділігінің өлшемі болып табылады.

Облигацияларды сатып алатын ұйым қызметкерлеріне арналған сыйақылар, ұйымның тауарларын сатып алатын облигацияларды ұстаушылар үшін ықтимал пайда және жоғалған немесе жойылған жағдайда облигацияларды ауыстыру процесі - бұл шығарылымның ерекше шарттары.

Мазмұны қолданыстағы құқықтық нормалармен реттелетін эмиссия проспектісі (шығарылым туралы жария ақпарат) облигациялар шығарудың барлық шарттарын көрсетуі керек.

Шығарылым параметрлері облигациялық қарыздың құнын анықтау үшін қолданылады, оған орташа жылдық пайыздық мөлшерлеме, табыс салығының ставкасы, шығарылым көлеміне қатысты шығарылым шығындарының сомасы және т.б. сияқты есептік факторлар кіреді. Бірінші жағдайда бағалау үшін қолданылатын формула келесідей:

$$C_{ко} = \frac{C_{кп} \cdot (1 - H)}{(1 - Z_{зо})}, \quad (3)$$

мұндағы $C_{ко}$ - купондық облигацияның құны;

$C_{кп}$, - облигациялар бойынша купондық пайыздық мөлшерлеме, %;

$Z_{зо}$ -облигациялар шығару бойынша шығындар деңгейі (эмиссия көлеміне үлестермен).

Пайыздық облигация шығарылған жағдайда оның құны келесідей анықталады:

$$C_{\text{по}} = \frac{D_r \cdot (1 - H) \cdot 100}{(N_0 - D_r) \cdot (1 - Z_{30})} \quad (4)$$

мұндағы Спо-пайыздық облигацияның құны;

Но-облигация номиналы;

Dr -облигация бойынша дисконттың орташа жылдық сомасы.

Басқа балама көздерден айырмашылығы, осы көзден қарыз капиталын тартудың салыстырмалы тиімділігі облигациялық қарыз құнын бағалау нәтижелері негізінде белгіленеді.

Облигациялар өтелген кезде өтеу қорын құру үшін компания жүргізуі тиіс тұрақты аударымдардың сомасы облигациялық қарыздарды басқарудың соңғы қадамы ретінде есептелуі керек. Бұл аударымдар топтың қызмет ету мерзімі ішінде тұрақты уақыт аралығында тұрақты сомада жүргізілетіндіктен, бұл жағдайда аннуитетті есептеу формуласы қолданылады. Облигациялар бойынша қарызды есептеу кезінде аннуитеттік төлемдер формуласын да қолдануға болады.

5.3 Лизинг

Басқа балама көздерден айырмашылығы, осы көзден қарыз капиталын тартудың салыстырмалы тиімділігі облигациялық қарыз құнын бағалау нәтижелері негізінде белгіленеді.

Облигациялар өтелген кезде өтеу қорын құру үшін компания жүргізуі тиіс тұрақты аударымдардың сомасы облигациялық қарыздарды басқарудың соңғы қадамы ретінде есептелуі керек. Бұл аударымдар облигацияның қызмет ету мерзімі ішінде тұрақты уақыт аралығында тұрақты сомада жүргізілетіндіктен, бұл жағдайда аннуитетті есептеу формуласы қолданылады. Облигациялар бойынша қарызды өтеу кезінде аннуитеттік төлем формуласы да қолданылуы мүмкін [22].

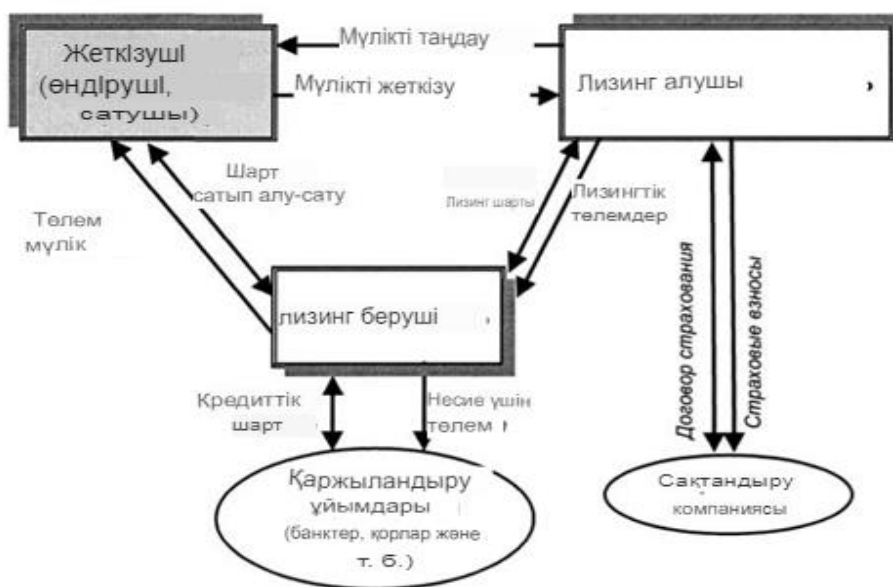
Н.Г. Щеголеваның айтуынша, бос қаржылық ресурстары жоқ әлеуетті лизинг беруші лизингтік компанияға лизингтік мәмілені жабу үшін бизнес-жоспар ұсынады. Осы мәмілеге сәйкес жалға алушы қажетті мүлікке иелік ететін сатушыны таңдайды, ал жалға беруші оны сатып алады және жалға алушыға жалдау шартында көрсетілген бағаның орнына уақытша иелік ету және пайдалану үшін береді. Шарттың талаптарына байланысты жалға беруші жалдау шартын жасасу кезінде мүлікті қайтарып алады немесе жалға алушы оны иеленеді. Егер сатушы мен жалға алушы немесе сатушы мен жалға алушы бір тұлға болса, онда мәмілеге тек екі тарап қатысады. Мәмілеге қатысушылар саны қымбат шығындармен байланысты болған кезде артады. Бұл әдетте үй иесінің қосымша қаржылық ресурстарды беруге қатысуы нәтижесінде пайда болады. 8-суретте жалдау мәмілесінің жалпы құрылымы және онымен байланысты ақша ағындары көрсетілген.

Мүліктік қатынастар тұрғысынан лизингтік мәміле өзара байланысты екі бөліктен тұрады:

- мүлікті уақытша пайдалануға байланысты қатынастар;
- сатып алу-сатуға байланысты қатынастар.

Осы қатынастарды жүзеге асыру үшін келісімшарттардың екі түрлі түрін қолдануға болады:

- лизинг;
- сатып алу-сату.

Сурет 8 - Лизингке арналған транзакциялық және қаржылық ағындардың схемасы

Мүлікті уақытша пайдалану қатынастары, егер жалдау келісімшарт мерзімі аяқталғаннан кейін мүлікті сатуға мүмкіндік берсе, сатып алу-сату қатынастарына айналады. Жалдау процесінің әртүрлі компоненттері бір-бірімен тығыз байланысты. Нәтижесінде мүлікті уақытша пайдалану жөніндегі қатынастар (жалдау шарты) сатып алу-сату шарты іс жүзінде іске асырылғанға дейін басталмайды. Бір мәміленің аяқталуы келесі мәміленің құрылуына әкеледі және жалдау процесінің әртүрлі кезеңдерінде тараптар бір-бірімен тығыз байланыста болады.

Бастапқы кезеңде жабдықты өндіруші және әлеуетті жалға беруші сатып алу-сату шартын жасайды және сатушы мен сатып алушының рөлдерін алады. Сонымен қатар, сатып алу-сату шартының тарапы болып табылмайтын мүлікті пайдаланушы жабдық пен жеткізушіні таңдай отырып, осы мәмілеге белсенді қатысады. Жылжымайтын мүлікті екінші кезеңде сабақ болып табылатын жылжымайтын мүлікті сатып алушылар уақытша жалға алады. Алайда, пайдаланушы мен сабақ арасындағы қарым-қатынас екінші келісімшартқа сәйкес тоқтамайды. Жалға берушімен жалдау шартының болуына қарамастан, жылжымайтын мүлік сатушысы

пайдаланушының жабдыққа қанағаттануына жауап береді. Жылжымайтын мүлікті сатуға және сатып алуға көмекші рөл беріледі. [23]

Лизингтік төлемдер есебі. Лизингтік төлемдер есебі үшін жалпы формуласы келесідегідей:

$$S_{ln} = A O + ПК + ЛП + ДУ + Н Д С, \quad (5)$$

Онда S_{ln} – лизингтік төлемдердің жалпы соммасы;

AO – лизинг берушіге тиесілі амортизациялық аударымдардың көлемі;

$ПК$ – несиелік ресурстарды қолданғаны үшін төлемдер;

$ЛП$ – мүлікті ұсынғаны үшін лизинг берушіге лизингтік сыйақы;

$ДУ$ – лизингтік келісім шартта қарастырылған қосымша қызметтері үшін лизинг берушіге төлем;

$НДС$ – лизинг берушілердің қызметтері үшін лизинг алушылармен төленетін қосылған құнға салынатын салық.[24]

Егер төлемдер мүліктің барлық құнын өтесе, онда формуланы қолдана отырып, біз постнумерандо төлемдері кезінде аламыз.

$$K = Ra_{n;i}, \quad (6)$$

қайдан

$$R = \frac{K}{a_{n;i}}. \quad (7)$$

Төлем мөлшерін есептеуді жеңілдету үшін көптеген жағдайларда әр төлем кезінде өтелетін жабдық құнының үлесін анықтайтын бөліп төлеу коэффициенттерін қолдануға болады. Біз бұл коэффициентті a арқылы белгілейміз:

$$R = Ka. \quad (8)$$

Нумерандодан кейінгі тұрақты таспалар үшін бөліп төлеу коэффициенті, егер күрделі пайыздар қолданылса, $a = 1/an;i$, яғни.

$$a = \frac{i}{1 - (1 + i)^{-n}}. \quad (9) [25]$$

5.4 Бюджеттік қаржыландыру

Қаржыландырудың арнайы объектісі бөлінеді- а) инвестициялық жоба (заңды тұлғаларды немесе құрылыс жобалары мен құрылыстарын қаржыландырудан айырмашылығы, мысалы, қоғамдық қажеттіліктер үшін); б) инвестициялық жобаларды олардың экономикалық тиімділігі мен бағдарламалардың басымдылығын ескере отырып қаржыландыру үшін

конкурстық іріктеу; с) қайтарымды және нәтижесінде икемді негізде қаражат беру.

Болашақта бұл бөлікті басқару тиісті мемлекеттік немесе жергілікті мүлікті басқару агенттіктеріне беріледі. Бюджеттік кредит заңды тұлғаға азаматтық-құқықтық шарт негізінде, өтемақы талаптарында және егер қарыз алушы кредитті қайтару жөніндегі өз міндеттемелерінің орындалуына кепілдік беретін қамтамасыз етуді ұсынған жағдайда ғана берілуі мүмкін. Мемлекет инвестициялық ахуалды қалыптастыру үшін жауапкершілікті сақтайды және инвестициялық жобаларды бюджет қаражаты есебінен қаржыландыруды қысқартудың жалпы тенденциясын сақтай отырып, несиелік кепілдіктер немесе инвесторлардың салық ауыртпалығын жеңілдету түріндегі инвестициялық тәуекелдердің бір бөлігін өзіне ала отырып, инвестициялауға қатысудың жанама нысандарына көбірек жүгінеді.

Қазақстан Республикасы Бюджет Кодексінің 151 бабына сәйкес мемлекеттік инвестициялық жобаларды жіктеу үшін мынадай санаттар пайдаланылады:

Бірінші орында бюджеттік инвестициялар, одан кейін мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктер мен концессиялық жобалар тұр. [26]

Республикалық және жергілікті бюджеттерден инвестициялар және концессиялық жобаларды қоса алғанда, мемлекеттік-жекешелік әріптестік бастамасы бөлінеді. концессиялық жобаларды қоса алғанда, мемлекеттік-жекешелік әріптестік және жергілікті бюджеттер есебінен қаржыландырылатын жобаларды іріктеу үшін пайдаланылатын стандарттар.

Орталық мемлекеттік мекемелер республикалық бюджеттен инвестицияларды республикалық бюджет есебінен жүзеге асырады.

Жергілікті бюджеттен жүзеге асырылатын инвестицияларды жергілікті атқарушы органдар жергілікті бюджет есебінен жүзеге асырады.

Бюджеттен инвестициялар 1) техникалық жағынан күрделі немесе айрықша, сондай-ақ техникалық жағынан қарапайым типтік болуы мүмкін объектілерді құруға (салуға) және реконструкциялауға, сондай-ақ ақпараттық объектілерді дамытуға бағытталуы мүмкін; 2) жарғылық капиталды құру немесе ұлғайту есебінен саланың (салалардың) институционалдық өсуі квазимемлекеттік сектор субъектілері.

Іске асыру көзі мен стратегиясын таңдау критерийлері:

1) қаржыландыру тетіктерінің критерийі көздер мен әдіске сәйкес айқындалады;

2) концессиялық жобаларды қоса алғанда, Бюджеттік инвестицияларды немесе мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларын іске асыру кезінде басым таңдау критерийі сектордың жеке субъектілері, квазимемлекеттік сектор немесе мемлекеттік орган (бюджеттік бағдарламаның әкімшісі) арасындағы инвестицияларды іске асыру және басқару тиімділігінің көрсеткіштері негізінде жүзеге асырылады;

Республикалық және жергілікті бюджеттер бюджеттік инвестицияларды қаржыландырудың екі көзі болып табылады.

Мемлекеттік инвестициялық жобаларды қаржыландырудың бюджеттік әдістері:

- 1) Қаржы мекемелерінің мемлекеттік инвестициялық саясатты іске асыруы үшін бюджеттік кредиттеу;
- 2) Бюджеттік инвестициялық жобаны қаржыландыру;
- 3) Бюджеттік инвестициялық жобаны бюджеттік кредиттеу;
- 4) заңды тұлғалардың жарғылық капиталын қалыптастыру немесе ұлғайту;
- 5) мемлекеттік-жекешелік бойынша мемлекеттік міндеттемелерді орындау үшін бюджеттік кредиттеу мемлекеттік концессиялық міндеттемелерді қоса алғанда, әріптестік жобалар.

Бюджеттік инвестициялардың көздері және жылжымайтын мүлік саласындағы инвестициялық жобаларды қаржыландыру әдістері мемлекеттік инвестициялық жобаны қаржыландыру тетіктерінің мысалдары болып табылады.

Қазақстан Республикасы Бюджет кодексінің 152-бабы инвестициялық ұсыныстарды қалыптастыруды реттейді. [26]

Бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері инвестициялық жоспарлар жасайды, содан кейін оларды орталық немесе жергілікті мемлекеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті органға ұсынады.

Инвестициялық ұсыныстарды бейінді сарапшылар бағалайды.

Қазақстан заңнамасына сәйкес бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері ұсынылған инвестициялық ұсыныстардың шынайы болуына жауапты.

Инвестициялық ұсыныстың экономикалық талдауын мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті ұйым дайындайды.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті органның экономикалық талдауының нәтижесі бюджеттен мемлекеттік инвестициялық жобаларды қаржыландырудың әлеуетті түрі мен құралдарын айқындау болып табылады.

Бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті органның экономикалық қорытындысын ескере отырып, Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген басшылық қағидаттарға сәйкес инвестициялық жобаны дайындау бойынша күш-жігер жұмсайды.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті орган бюджеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті органмен ынтымақтастықта мемлекеттік инвестициялық жобаның инвестициялық ұсынысын жасау немесе өзгерту, қажетті сараптамалар жүргізу және бюджеттік инвестицияларды іріктеу процесін айқындайды. [26]

Psyche жобалары тиісті орган белгілеген нұсқауларға сәйкес мемлекеттік сатып алу процесінің бөлігі ретінде өңделеді.

Мемлекеттік инвестициялық жобаның инвестициялық ұсынысы және бюджеттік инвестициялық жобаны іске асырудың орындылығы туралы

экономикалық қорытындының негізінде бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті органға техникалық-экономикалық негіздемелерді ұсынады.

Техникалық қарапайым жобалар үшін техникалық-экономикалық негіздеме жасау қажет емес үй құрылысы стандартты жобаларға, стандартты дизайн шешімдеріне және қайта пайдалану жобаларына негізделуі керек.

Сәулет, қала құрылысы және құрылыс жөніндегі уәкілетті орган техникалық-экономикалық негіздемені дайындау талап етілмейтін жобалардың тізбесін қалыптастырады және Қазақстан Республикасының Үкіметі оны бекітеді.

Ақпараттық технологиялар объектілерін құруға және дамытуға байланысты Бюджеттік инвестициялық жобалар үшін техникалық-экономикалық негіздеме жасау талап етілмейді.

Әзірлеу немесе түзету рәсіміне сәйкес құрылған техникалық-экономикалық негіздеме, сондай-ақ мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті орган айқындаған Бюджеттік инвестициялық жобаның техникалық-экономикалық негіздемесіне қажетті сараптама мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті орган Бюджеттік инвестициялық жобаны қарайтын негіз болып табылады.

Инвестициялық ұсыныс сатысында техникалық жағынан қарапайым, құрылысы үлгілік жобалар, үлгілік жобалық шешімдер және қайта пайдалану жобалары негізінде болжанатын жобалар, сондай-ақ ақпараттандыру құралдарын құруға және дамытуға арналған жобалар назарға алынады.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті орган бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің бюджеттік инвестициялық ұсыныстарын қарайды және оларға экономикалық баға береді.

Бюджеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті орган немесе мемлекеттік жоспарлау жөніндегі жергілікті уәкілетті орган тиісті бюджет жобасына енгізу үшін бюджеттік инвестициялық жобаны таңдайды.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық немесе жергілікті уәкілетті орган бөлінген бюджеттік бағдарламаның техникалық-экономикалық негіздемесін құру үшін көзделген қаражатты бір жылдан астам, бірақ тиісті бюджет комиссиясының ұсынысында белгіленген мерзімнен аспайтын кезең ішінде жұмсай алады.

Техникалық-экономикалық негіздеме Бюджеттік инвестициялық жобаның белгілі бір техникалық және экономикалық сипаттамаларын растау мақсатында Қазақстан заңнамасында талап етілетін экономикалық және өзге де тексеруге жатады.

Осы бапта сипатталған процестерді сақтамай, тиісті бюджетте бекітілген іске асырылған Бюджеттік инвестициялық жобалар үшін экономикалық сараптама мен қорытынды қажет емес.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті орган Қазақстан Республикасының Үкіметі таңдаған заңды тұлғаның экономикалық

сараптамасының нәтижелері негізінде Республикалық бюджеттің инвестициялық жобалары бойынша экономикалық қорытынды әзірлейді.

Жергілікті атқарушы органдар таңдаған заң компаниялары жергілікті бюджеттен инвестициялық жобалардың, сондай-ақ республикалық бюджеттен қарыздар мен нысаналы даму трансферттері есебінен қаржыландыруға арналған жергілікті бюджеттен инвестициялық жобалардың жүзеге асырылуын бағалау үшін экономикалық білім береді.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес бюджеттік инвестициялық жобаларға экономикалық сараптама жүргізуге уәкілетті заң ұйымдары Бюджеттік инвестициялық жобаны іске асыру үшін ұсынылатын шешімдердің сапасына жауап береді.

Экономикалық сараптама жүргізу үшін таңдалған заңды тұлғаларға кейде жүргізілген сараптама шеңберінде қарастырылмаған мәселелер бойынша қосымша сараптама қажет болуы мүмкін.

Мемлекеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті орган бюджеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті органмен ынтымақтастықта Бюджеттік инвестициялық жобаларды, оның ішінде техникалық-экономикалық негіздеме жасауды талап етпейтін және сметалық құнын ұлғайтуды көздейтін жобаларды қарау және іріктеу процесін айқындайды. [26]

Тест сұрақтары:

- 1 Тартылған қаражатты қарыз қаражаттарынан не ажыратады:
- А) сіз тартқан ақша қаражаты үшін өтемақы төлеуден босатыласыз.
 - Б) несие ақшасы жобаның сәттілігіне қарамастан қайтарылуы керек
 - В) дивидендтер де, акциялар бойынша бағалы қағаздарды сатудан түскен кірістер де мүмкін
 - С) Инвестор оған инвестиция салу арқылы бизнестегі үлесін алады.
 - Д) Инвестор, несие берушіден айырмашылығы, болашақта көп пайда көре алады
 - Е) несие беруші де, инвестор да қарыздан немесе ақша салудан ештеңе алмайды

2 Инвестициялық несие сипаттамаларына мысалдар келтіріңіз:

- А) компанияның кешенді жоспары,
- Б) мүліктік қауіпсіздік,
- В) ұзақ мерзімді пайдалану
- Д) тұтынушылар үшін пайдалану
- Е) опциялардың бірі-жеке траншеяларды алу.

3 Инвестициялық объектілерге инвестициялау үшін тартылатын қаржы активтерінің барлық сыныптарына мыналар жатады:

- A) инвестициялық ахуал, бірінші кезекте
- B) инвестициялық климат
- B) инвестициялық жоспар
- D) қаржылық ресурстар
- E) қаржылық қызмет

4 Біз жобаны қаржыландырған кезде пайда бар ма, мысалы, өз ақшамызбен?

- A) қайта қаржыландыру
- B) инвестициялау
- B) Инфляция
- D) Қаржы
- E) өзін-өзі қамтамасыз ету

5 Қарыз ақша дегеніміз:

- A) Акциялар
- B) алдын ала белгіленген мерзім өткеннен кейін қайтарылуы тиіс төлемдер
- C) қаржылық және нақты инвестицияларды ынталандыратын Климат
- D) Халықаралық экономикалық саясат саласындағы мемлекеттік бастамалар
- E) идеалды жағдайлар тобы

6 Эмитент үшін облигациялық қарыздың артықшылықтары қандай?

- A) делдалдар жоқ, мысалы, банк
- B) несие берушілердің араласуы жоқ
- C) ұзақ мерзімді негіз
- D) қарызды жақсы басқару
- E) төмен өтімділік

7 Несие беруші үшін облигациялық несиенің артықшылықтарын атаңыз?

- A) делдалдар жоқ, мысалы, банк
- B) ұзақ мерзімді негіз
- C) тиімді портфолио
- D) портфолионы жақсы басқару
- E) төмен өтімділік

8 Бюджеттік қаржыландыру қаражаты-бұл :

- A) Лизинг
- B) Несие
- C) Облигация

- D) бюджеттен бөлу
- E) амортизациялық аударымдар

9 Лизингтің әртүрлі жіктелімдері бар, бірақ бұл екі түрді негізгі деп атауға болады:

- A) валюталық және жалдау лизингі
- B) операциялық және валюталық лизинг
- C) қаржылық және операциялық және лизинг
- D) қаржылық және тұтынушылық лизинг
- E) коммерциялық және бюджеттік лизинг

10 Лизингтік төлемдерді есептеу формуласы қандай?

11 Облигациялық қарыздар мыналармен сипатталады

- A) облигациялық қарыздың параметрлері қарыз алу мерзімі ішінде өзгертілуі мүмкін
- B) ұзақ мерзімге
- C) қысқа мерзімді жобалар үшін қолданылады
- D) жоғары эмиссиялық шығындар
- E) инвестициялық кеңесшіні тарту

12 Егер лизингтік төлемдерді тұрақты негізде тең төлемдер ретінде қарастыратын болсақ, онда мұндай төлемдерді анықтау үшін қандай формуланы қолдануға болады?

13 Меншікті тартылған қаржыландыру көздеріне мыналар жатады:

- A) сақтандыру компанияларынан залалды өтеу түрінде алынған сомалар
- B) амортизациялық аударымдар
- C) жоғары тұрған холдингтік және акционерлік компаниялар өтеусіз негізде бөлетін қаражат
- D) қажетсіз негізгі құралдарды сатудан түскен қаражат
- E) өндірістік дамуға бағытталған пайда

14 Инвестициялардың сыртқы көздеріне жатпайды:

- A) бюджеттік кредиттер
- B) банктік несиелер
- C) қаржылық немесе өзге де қатысу нысанында берілетін шетелдік инвестициялар
- D) материалдық емес активтерді сатудан түскен қаражат
- E) коммерциялық несиелер

15 Нақты шаруашылық жүргізуші субъектілер тұрғысынан инвестициялық жобаларды қаржыландыру көздері мыналарға бөлінеді:

- A) ішкі және меншікті
- B) меншікті және тартылған
- C) сыртқы және қарыз
- D) ішкі (меншікті) және сыртқы
- E) қарыз және тартылған

6 Инвестициялық жобаларды бағалау әдістері

Мақсаты-инвестициялық идеяларды бағалау әдістерін зерттеу және меңгеру.

Жоспар:

- 6.1 Инвестициялық жобаның логикасын талдау.
- 6.2 Инвестициялық жобаларды бағалау әдістері.
- 6.3 Сезімталдықты талдау

6.1 Инвестициялық жобаның логикасын талдау

Жоғарыда айтылғандай, инвестициялық жобаларды бағалау және мақұлдау немесе қабылдамау туралы қаржылық шешімдер қабылдау кезінде стратегиялық факторлар басымдыққа ие. Мұндай жобалардың келесі сипаттамалары бар: (1) тиісті шығындар/пайда уақыт бойынша "созылады", яғни олар ұзақ мерзімді қамтиды, нәтижесінде оларды бағалау кезінде уақыт факторын ескеру қажет. (2) әдетте, ірі инвестициялық жобада экономикалық қана емес, сонымен бірге әлеуметтік пайда мен осындай артықшылықтар арасындағы байланысты ескеру қажет, яғни. экономикалық аспектінің әлеуметтік немесе керісінше үстемдігі т-ге байланысты. (3) жалпы алғанда, кез-келген инвестициялық жоба тұтастай алғанда ұйым (фирмалар) үшін қажет.

Мүмкіндігінше, бұл аспектілер осындай шешімдерді қаржылық бағалау үшін қолданылатын Критерийлерде көрсетілуі керек. Алайда, сандық бағалау критерийлері туралы айтатын болсақ, жобаның мүмкін екендігін анықтау үшін нұсқаулық ретінде қызмет ететін бір маңызды қағида бар. Бұл ұзақ мерзімді пайда алу идеясы. Басқаша айтқанда, біз жағдайлардың басым көпшілігінде инвестициялық жобаны талдау кезінде ұзақ мерзімді пайда қысқа мерзімді пайдадан асып түсетіні туралы шындықты айтамыз. Маңыздысы-бір реттік, бірақ өте үлкен болса да, артықшылық емес, инвесторға сәйкес келетін пайда мөлшерлемесі бар болашақ кірістердің тұрақты ағыны.

Инвестицияларды бюджеттеу процесінде инвестициялық жобаларды талдау белгілі бір логикаға ие.

Біріншіден, әдетте ақша ағыны әрбір инвестициялық жобамен байланысты; бұл жолы k-жылдағы таза ақша ағыны жобаның ағымдағы ақшалай шығыстары мен ағымдағы ақшалай кірістер арасындағы айырмашылық ретінде анықталады. Кейде зерттеу ақша ағынының (ақша ағынының)орнына жобадан алынған таза жылдық пайданың күтілетін мәндерінің қатарын пайдаланады;

Талдау кез-келген ұзақтықтың (ай, тоқсан, жыл, бес жылдық жоспар және т.б.) тең базалық кезеңдері үшін жасалуы мүмкін, тек ақша ағыны элементтерінің мәндері, пайыздық мөлшерлеме және осы кезеңнің ұзақтығы

арасындағы корреляцияны есте ұстаған жөн. Екіншіден, талдау әдетте жылдар бойынша жүргізіледі, дегенмен бұл шектеу сөзсіз немесе міндетті емес.

Үшіншіден, инвестициялар теориялық тұрғыдан бірнеше жыл қатарынан жүзеге асырылуы мүмкін болса да, инвестициялардың жалпы көлемі жоба құрған ақша ағынының бірінші жылының алдындағы жылдың соңында жүзеге асырылады деп болжануда.

Төртіншіден, келесі жылдың соңында ақша түседі (немесе кетеді).

Бесіншіден, инвестициялық жоба негізделген уақыт шеңбері дисконтталған бағалау әдістемесін қолдана отырып, жобаларды бағалау үшін қолданылатын дисконттау мөлшерлемесінде көрсетілуі керек. [9, 208-213 беттер]

6.2 Инвестициялық жобаларды бағалау әдістері

Өтеу мерзімі-инвестициялық жобаларды бағалаудың ең танымал статикалық көрсеткіші.

Өтеу мерзімі-бұл жобаның басталуынан объектіні пайдалануға бергенге дейінгі уақыт аралығы, содан кейін операциялардан алынған кіріс бастапқы инвестицияларға тең болады. [27]

Инвестициялық тиімділік коэффициенті-бұл жобаны статикалық қаржылық бағалаудың тағы бір көрсеткіші. Бұл фактор жобаның кірістілік коэффициенті немесе кірістің дисконттау коэффициенті ретінде де белгілі. [27, 107 б.]

Бұл әдістің критерийлері "таза дисконтталған құн", "жобаны іске асырудың барлық қаржылық нәтижесі" және "ағымдағы құн" тіркестерімен қазіргі жарияланған жұмыстарда көрсетілген. Болжамды кезеңде инвестицияларды іске асыру барысында шеккен кірістер мен шығыстардың дисконтталған ақша ағындарының арасындағы айырмашылық таза дисконтталған кірістің (ИБ) шамасын есептеу үшін пайдаланылады. [27, б. 108-109]

Инвестициялық шешімді осы өлшемге негіздеу үшін келесі алғышарттар орындалуы керек:

Егер жобаның таза дисконтталған құны (NPV) нөлден үлкен болса, оны қабылдау керек; егер ол нөлден аз болса, ол болмауы керек; және егер ол нөлге тең болса, ол пайда мен шығынға әкелмейді. [27, 110-112 б.]

Roі индексі

Осы инвестициялық критерийге сәйкес жобаны қабылдау үшін келесі талаптар орындалуы керек:

Егер P_i мәні 1-ден үлкен болса, жоба қабылдануы керек, егер P_i мәні 1-ден аз болса, қабылданбайды және P_i мәні 1-ге тең болса, пайдалы да, шығынды да болмауы керек.

Нәтижесінде, P_i критерийі шамамен бірдей NPV мәндері бар, бірақ инвестициялардың әртүрлі деңгейлері бар опциялар тобынан бір жобаны

таңдауда артықшылыққа ие. Инвестицияның жоғары тиімділігін қамтамасыз ететін опция бұл жағдайда тиімдірек болады. Бұл статистика инвестициялық ресурстары шектеулі бастамаларды саралауға мүмкіндік береді. Әдістердің кемшіліктеріне ақша ағындары мен ағындарын бөлек дисконттау кезіндегі кейбір белгісіздік жатады. [27, б. 116]

Жобаның NPV нөлге тең болатын дисконттау мөлшерлемесінің мөлшері ішкі кірістілік коэффициенті ретінде белгілі, көбінесе ішкі инвестициялық кірістілік коэффициенті (IRR) деп аталады.

Жоспарланған инвестициялардың тиімділігін анықтаған кезде, коэффициенттерді есептеу мынаны білдіреді: WAR осы жобамен байланысты болуы мүмкін шығындардың ең жоғары салыстырмалы деңгейін көрсетеді. Мысалы, IRR саны банктік пайыздық мөлшерлеменің рұқсат етілген деңгейінің жоғарғы шегін көрсетеді, егер жоба толығымен коммерциялық банктің несиесі есебінен қаржыландырылса, оның асып кетуі жобаны тиімсіз етеді. [27, 117 б.]

Қайталанатын ақша ағындары жағдайында туындайтын жобаның ішкі кірістілік нормасының елеулі кемшілігі өзгертілген кірістілік нормасының (айна) арқасында жойылуы мүмкін. Мұндай мерзімді ағынның мысалдары бірнеше жыл ішінде жылжымайтын мүлік салу немесе бөліп-бөліп сатып алу болып табылады. Бұл әдістің басты айырмашылығы-қайта инвестициялау үшін тәуекелсіз мөлшерлемені пайдалану, оның мәні Қаржы нарығын талдау арқылы белгіленеді. [27, 121 б.]

Инвестициялардың өтелу кезеңін есептеудің статикалық әдісінің жетіспеушілігін жоятын және уақыт бойынша ақшаның құнын ескеретін дисконтталған өтелу кезеңі (DPP) келесі формула бойынша есептеледі:

$$\sum P_k \frac{1}{(1+r)^k} \geq I_0 \quad (10)$$

6.3 Сезімталдықты талдау

Бухгалтерлік есепте тәуекелге арналған модель

Бірінші стратегия *foreach* жаңа нұсқасы анықталғанға дейін ақша ағынын өзгертуді қамтиды. Бұл жағдайда келесі талдау процесі қолданылды:

Әр жоба үшін дамудың үш сценарийі жасалады — пессимистік, ықтимал және оптимистік. Әр сценарий үшін сәйкес NPV есептеледі, ол үш мән береді. Әрбір жоба үшін NPV өзгеру масштабы есептеледі. Салыстырылған екі жобаның ішінде NPV-нің үлкен таралуы бар жоба қауіпті болып саналады.

Тәуекелсіз баламалы ақша ағынын құру әдістері

Ақша ағынының құрамдас бөліктерінің күтілетін құнын төмендету-жоба тәуекелін азайтудың тағы бір жолы. Аргумент логикасы анық: егер санау критерийлері оның болжамды кірістердің шамадан тыс көлемінде де тиімді екенін көрсетсе, жобаны мақұлдауға болады; әйтпесе, сіз неғұрлым күшті дәлелдерді қолдануыңыз керек немесе Жобаны мүлдем алып

тастауыңыз керек. Тәуекелсіз эквиваленттер ақша ағынының компоненттері үшін төмен мәндер болып табылады.

Тәуекелді дисконттау мөлшерлемесін өзгерту үшін қолданылатын процесс

Бұл әдіс ақша ағынының компоненттерін өзгертудің орнына дисконттау мөлшерлемесіне түзетулер енгізеді. Дисконттау мөлшерлемесінің жоғарылауы NPV негізгі критерийі формуласындағы қайтару ағынының дисконтталған құнының төмендеуіне әкелетінін көру оңай, бұл зерттелетін жобаны мұқият бағалауға әкеледі. Демек, тәуекелге түзетулер енгізу кезінде дәстүрлі түрде қолданылатын дисконттау мөлшерлемесін арттыру болжамды инвестициялық жобаға қатысты шешім қабылдау қаупін азайтуы мүмкін. [9, 277 б.]

Тест сұрақтары

1 Инвестициялардың экономикалық өміршеңдігін бағалаудың әртүрлі әдістері бар. Дұрыс емес жауапты атаңыз:

- A) Динамикалық,
- B) Баланстан тыс
- C) Уақытқа сезімтал әдістер
- D) Статистика
- E) Бухгалтерлік есеп

2 Инвестициялардың кірістілігін бағалаудың динамикалық әдістерімен байланысты емес әдістерді атап өтіңіз:

- A) таза ағымдағы құнды пайдалану
- B) кірістіліктің ішкі нормасы
- C) кірістіліктің есептік нормасы
- D) кірістілік индексі қалай есептеледі.
- E) өтелудің қысқартылған мерзімі

3 Инвестицияларды бағалаудың статистикалық әдістемесі неге қолданылмайды?

- A) таза дисконтталған құн әдісі
- B) өтелу кезеңі
- C) пайданың есепке алу нормасы
- D) салыстырмалы экономикалық тиімділік коэффициенті
- E) азайтылған пайданы максимизациялау

4 Пайыздарды есептеу нәтижесінде есептеу процесі бастапқы соманың өсуін көрсетеді:

- A) $FV_n = PV_n (1+r*n)$
- B) $PV_n = FV_n (1+r*n)$
- C) $FV_n = (PV_n + 1+r)*n$
- D) $FV_n = (PV_n * n) + r$
- E) $FV_n = PV_n / r*n$

5 Таза ағымдағы мәнді келесідей анықтаңыз:

- A) NPV
- B) IRR
- C) PI
- D) PP
- E) P

6 Біржолғы инвестицияның таза келтірілген құны былайша айқындалады:

- A) $NPV = PV_n - IC$

- B) $IRR = PV_n - IC$
- C) $PI = PV_n - IC$
- D) $PP = PV_n - IC$
- E) $P = PV_n - IC$

7 Уақыт өте келе өзгертін кіріс мөлшері қалай көрінеді:

- A) PV_n
- B) IC
- C) IRR
- D) PI
- E) K

8 Жоба шығындарды өтейді және таза ағымдағы құн осы санға тең болса, кіріс әкеледі:

- A) $NPV < 0$
- B) $NPV > 0$
- C) $NPV = 0$
- D) $NPV \geq 0$
- E) $NPV \leq 0$

9 Егер жоба тиімді болмаса, егер ынталандырылған ақша мөлшері шығындарды өтемесе, онда таза дисконтталған құн осы мәнге сәйкес келеді:

- A) $NPV < 0$
- B) $NPV > 0$
- C) $NPV = 0$
- D) $NPV \geq 0$
- E) $NPV \leq 0$

10 Егер таза ағымдағы құн осы санға сәйкес келсе, шығындар жабылады, бірақ кіріс алынбайды.

- A) $NPV < 0$
- B) $NPV > 0$
- C) $NPV = 0$
- D) $NPV \geq 0$
- E) $NPV \leq 0$

11 Кірістіліктің ішкі нормасына көзқарас:

- A) NPV
- B) IRR
- C) PI
- D) PP
- E) P

12 Төменде кірістілік индексін есептеу үшін қолданылатын әдістеме берілген:

- A) NPV
- B) IRR
- C) PI
- D) PP
- E) P

13 Келесі факторлар дисконтталған өтеу мерзімін көрсетеді:

- A) NPV
- B) IRR
- C) PI
- D) PP
- E) P

14 Инвестициялық жобалардың таза ағымдағы құны нөлге тең болатын пайыздық мөлшерлеме:

- A) Ішкі пайда маржасы
- B) рентабельділік көрсеткіші
- C) Инвестициялар тиімділігінің индексі
- D) таза ағымдағы құнды пайдалану
- E) Өтеу мерзімі

15 Бастапқы инвестиция шығындарын өтеуге қанша уақыт кетеді?

- A) Ішкі кірістілік коэффициенті
- B) Кірістілік индексі
- C) Инвестициялық тиімділік индексі
- D) таза ағымдағы құнды пайдалану
- E) Өтеу мерзімі

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

- 1 Инвестиционный менеджмент: учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2005. - 296 с.
- 2 Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент Учебный курс – К Эльга-Н, Ника-Центр 2001 – 448 с.
- 3 Фабоцци Ф. Управление инвестициями: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000. - 932 с.
- 4 Основные показатели - Инвестиции в основной капитал в Республике Казахстан – Электронный ресурс - <https://stat.gov.kz/official/industry/161/statistic/7>
- 5 Статистический ежегодник Казахстан, 2020 год – Электронный ресурс - <https://stat.gov.kz/edition/publication/collection>
- 6 Динамические таблицы – Инвестиции в основной капитал по направлениям использования – Электронный ресурс - <https://stat.gov.kz/official/industry/161/statistic/8>
- 7 Предпринимательский кодекс Республики Казахстан от 29 октября 2015 года № 375-V ЗРК
- 8 Инвестиции : учебное пособие / Г.П. Подшиваленко, Н.И. Лахметкина, М.В. Макарова [и др.]. –3-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2006. - 200 с.
- 9 Инвестиции: Учебник / Под ред В.В. Ковалева, В.В. Иванова, В.А. Лялина – М.: ООО «ТК Велби», 2003. – 440 с.
- 10 Игонина Л.Л. Инвестиции : учеб.пособие / Л.Л. Игонина; под ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. – М.: Экономистъ 2005. – 478 с.
- 11 Инвестиции: источники и методы финансирования / А. Г. Ивасенко, Я. И. Никонова. – 3-е изд., перераб. и доп.– М.: Издательство «Омега-Л», 2009. –261 с.
- 12 Балашов, А. И. Управление проектами: учебник для бакалавров / А. И. Балашов, Е. М. Рогова, М. В. Тихонова, Е. А. Ткаченко; под ред. Е. М. Роговой. – М. : Издательство Юрайт, 2013. – 383 с.
- 13 Староверова Г.С. Экономическая оценка инвестиций: учебное пособие / Г.С. Староверова, А.Ю. Медведев, И.В. Сорокина. – М.: КНОРУС, 2006. – 312 с.
- 14 Управление инвестициями: В 2-х т. Т. 1. / В. В. Шеремет, В.М. Павлюченко, В.Д. Шапиро и др.– М.: Высшая школа, 1998.– 416 с.
- 15 Титов С. А., Титова Н. В. Практикум по управлению проектами (сборник практических ситуаций): учеб.пособие. - М.: Изд. МТИ, 2015. - 245 с.
- 16 Бакша Н. В. Финансовый и инвестиционный менеджмент: учебное пособие. - Тюмень: Изд-во Тюменского государственного университета, 2011. - 276с.

- 17 Банковское дело : учебник / под ред. д-ра экон. наук, проф. Г. Г. Коробовой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Магистр : ИНФРА-М, 2015. - 592 с.
- 18 Банковское дело: Учебник . - 2-е изд., перераб. и доп./ Под ред. О.И. Лаврушина. - М.: Финансы и статистика, 2005.-С.632-634
- 19 Основы банковской деятельности (Банковское дело) / Под ред. Тагирбекова К.Р. – М.: Издательский дом «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2003. – 720 с. – (Высшее образование)
- 20 Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. Финансовый анализ. Управление финансами: Учеб.пособие для вузов,– 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. - 639 с.
- 21 Инвестиционная деятельность: учебное пособие/ Н.В.Киселева, Т.В. Боровикова, Г.В. Захарова и др.; под ред. Г.П. Подшиваленко и Н.В. Киселевой. – М.: КНОРУС, 2006 - 432 с.
- 22 Лизинг: учеб.пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям экономики и управления / Т.Г. Философова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. - 191 с.
- 23 Щеголева Н.Г. Лизинг. /Московская финансово-промышленная академия. - М., 2005. - 98 с.
- 24 Лизинг: основы теории и практики: учебное пособие / В.А. Шабашев, Е.А. Федулова, А.В. Кошкин; под ред. проф. Г.П. Подшиваленко. – 2-е изд. - М.: КНОРУС, 2005. - 184 с.
- 25 Четыркин Е. М.Финансовый анализ производственных инвестиций. – М.: Дело, 1998. – 256с.
- 26 Бюджетный кодекс Республики Казахстан от 4 декабря 2008 года № 95-IV
- 27 Бузова И. А., Маховикова Г. А., Терехова В. В. Коммерческая оценка инвестиций /под ред. Есипова В. Е. — СПб.: Питер, 2004. — 432 с.
- 28 Г. Н. Белоглазова, Л. П. Кроливецкая. Банковское дело / Под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – СПб.,2008. – 240 с.
- 29 Трошин А Н., Мазурина Г.К., Фомкина В.И. Финансы и кредит Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 408 с.
- 30 Колтынюк Б.А. Инвестиции. Учебник. - СПб.: Изд-во Михайлова В.А. 2003. - С.369-377
- 31 Аньшин В.М. Инвестиционный анализ: Учеб.-практ. пособие.– 3-е изд., испр. – М.: Дело, 2004. – 280 с.
- 32 Ендовицкий Д.А., Коробейникова Л.С., Сысоева Е.Ф. Практикум по инвестиционному анализу: Учеб. пособие/ Под ред. Д.А. Ендовицкого. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 240 с.: ил.